ISSN 1029-7200

БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

Науково-теоретичний та практичний журнал

BIBLIOTECHNYI VISNYK

Scientific theoretical applied journal

№ 2(250) 2019

Засновники
Національна академія наук України
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор
Володимир ПОПИК,
член-кореспондент НАН України,
генеральний директор
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Редакційна колегія

Г. Боряк
О. Василенко
О. Воскобойнікова-Гузєва
В. Горовий *(заступник головного редактора)*
Т. Гранчак
І. Давидова
Т. Добко
Л. Дубровіна *(заступник головного редактора)*
Г. Ковальчук
С. Кулешов
В. Леонов (Російська Федерація)
К. Лобузіна
Н. Маслакова *(заступник головного редактора)*
Р. Мотульський (Білорусь)
С. Нарбутас (Литва)
В. Омельчук
О. Онищенко
Є. Потшебницька (Польща)
М. Романюк
Г. Солоіденко
Н. Стрішенець
В. Широков

Founders
National Academy of Sciences of Ukraine
Vernadsky National Library of Ukraine

Editor-in-Chief
Volodymyr POPYK,
Corresponding Member of NAS of Ukraine,
Director General
of Vernadsky National Library of Ukraine

Editorial board

H. Boriak
O. Vasylenko
O. Voskoboinikova-Huzeva
V. Horovyi *(Deputy Editor-in-Chief)*
T. Hranchak
I. Davydova
T. Dobko
L. Dubrovina *(Deputy Editor-in-Chief)*
H. Kovalchuk
S. Kuleshov
V. Leonov (Russian Federation)
K. Lobuzina
N. Maslakova *(Deputy Editor-in-Chief)*
R. Motulskyi (Belarus)
S. Narbutas (Lithuania)
V. Omelchuk
O. Onyshchenko
Ye. Potshebnytska (Poland)
M. Romaniuk
H. Soloidenko
N. Strishenets
V. Shyrokov

Заснований у червні 1993 року.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 17072-5842 ПР від 09.08.2010 р.
Виходить 6 номерів на рік

Адреса редакції:
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
пр-т Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
Тел. (044) 524-43-50
E-mail: bibvesti@bigmir.net
Передплатний індекс 74049
Електронна версія журналу:
http://nbuv.gov.ua/j-tit/bv
Веб-сайт журналу: http://bv.nbuv.gov.ua/uk/

Видання індексується Google Scholar

Журнал включено
до Переліку наукових фахових видань України
у галузях історичні науки
(наказ МОН України №1021 від 29 вересня 2015 р.)
та соціальні комунікації
(наказ МОН України №1328 від 21 грудня 2015 р.)
(Категорія «В»)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

Founded in 1993.
The State Registration Certificate:
КВ № 17072-5842 ПР of 09.08.2010
Frequency of publication is bi-monthly

Editorial office address:
Vernadsky National Library of Ukraine,
3, Holosiivskyi avenue, Kyiv, 03039, Ukraine
Tel.: (044) 524-43-50
E-mail: bibvesti@bigmir.net
Subscription Index 74049
Digital copies of the journal:
http://nbuv.gov.ua/j-tit/bv
Journal website: http://bv.nbuv.gov.ua/uk/

The journal is indexed in the bibliometric database
Google Scholar.

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

© Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
НАН України, 2019

Зміст

Литвинова Л. Модернізація авторського права ЄС в епоху цифрових технологій 3

Ісаєва О., Дорош М., Власова Т. Інтелектуальний пошуковий інструментарій знаннєвих ресурсів у порталі «Наука України» 10

Ільницька Л. Бібліографія української книги в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині і в еміграції (1914–1939): науково-методичні засади створення видавничого проекту та його реалізація 16

Колеснікова В. Бібліотека Майдану: шлях від революційної читальні до бібліотеки Музею Революції Гідності 24

ОГЛЯДИ. РЕЦЕНЗІЇ

Ляшко С. Представлення універсального знання про Україну та її народ: від XI ст. до доби Інтернету
Рецензія на книгу: Наталія Черниш. Нариси з історії української енциклопедичної справи. Львів: ЛА «Піраміда», 2018. 348 с. 33

ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ

Семінар «Стандартизація бібліотечної діяльності» . . . 35

Contents

Lytvynova L. Modernization of EU Copyright Law in the Era of Digital Technology 3

Isaieva O., Dorosh M., Vlasova T. Intelligent Search Tools of Knowledge Resources in the Portal «Science of Ukraine» 10

Ilnytska L. Bibliography of the Ukrainian Book in Galicia, Bukovyna, Zakarpattia, Volyn and in Emigration, 1914–1939: Scientific-Methodological Principles of the Creation and Realization of the Publishing Project 16

Kolesnikova V. Maidan Library: the Way From the Revolutionary Reading Room to the Library of the Museum of the Revolution of Dignity 24

REVIEWS

Liashko S. Presentation of Universal Knowledge About the Country and Its People: From the XI Century to the Era of the Internet
Book review: Nataliia Chernysh. Essays on the history of the Ukrainian encyclopedia. Lviv: LA «Pyramid», 2018. 348 p. 33

CRONICLE OF SCIENTIFIC EVENTS

The Seminar «Standardization of Library Activity» . . . 35

УДК 02:347.77/.78

Лариса Литвинова,
канд. наук із соціальних комунікацій, ст. наук. співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
3, проспект Голосіївський, м. Київ, 03039, Україна
E-mail: nbuvtender@ukr.net

Модернізація авторського права ЄС в епоху цифрових технологій

Порушено питання оновлення норм авторського права ЄС в інформаційному суспільстві. Розглянуто Директиву про авторське право на цифровому єдиному ринку від 12 вересня 2018 р. Приділено увагу статтям Директиви про авторське право на цифровому єдиному ринку, які безпосередньо стосуються бібліотек та їхніх користувачів в Європі.

К л ю ч о в і с л о в а: авторське право ЄС, Директива про авторське право на цифровому єдиному ринку, інтелектуальна власність, використання твору, винятки у сфері авторського права, авторське право в бібліотеках.

Настання ери інформаційного суспільства, розвиток нових засобів зв'язку, в першу чергу мережі Інтернет, стимулювало розроблення в рамках Європейського співтовариства механізмів захисту авторських прав у «цифровому просторі». Ухвалення директиви «Про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» № 2001/29/ЄС зумовлене тим, що в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) у грудні 1996 р. було підписано два міжнародні договори: Договір про авторські права (WIPO Copyright Treaty) та Договір про виконання і фонограми (WIPO Performances and Phonograms Treaty). У березні 2000 р. Європейське співтовариство стало учасником обох договорів, а їх положення було включено до згаданої вище Директиви.

У державах – членах Європейського союзу правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності нині активно уніфікується і гармонізується. З розвитком цифрових технологій виникла необхідність розроблення нових правових конструкцій, які забезпечили б належний рівень захисту авторських прав в Європейському Союзі і на міжнародному рівні. Про це вперше заговорив президент Європейської комісії Жан-Клод Юнкер у 2016 р. Він охарактеризував нову ініціативу як осучаснити «норми авторського права, котрі підходять для епохи цифрових технологій», як першу серйозну реформу законодавства про авторське право в ЄС з 2001 р. [9].

Представлена Комітетом із правових питань Європейського парламенту (Committee on Legal Affairs – JURI) у 2016 р. Директива про авторське право на цифровому єдиному ринку (Directive on Copyright in the Digital Single Market 2016/0280 (COD) (відома ще як Директива про авторське право ЄС) є ключовим складником пакету заходів, спрямованих на створення цифрового єдиного ринку в ЄС. На думку представників JURI, це не що інше, як модернізація законодавства про авторське право ЄС, що відображає цифрову епоху, де враховуються особливості і потенційне використання цифрових технологій та розширюються можливості доступу до транскордонних мереж в Європі для захищених робіт в Інтернеті.

20 червня 2018 р. Комітет з правових питань Європейського парламенту проголосував за проект Директиви про авторське право на цифровому єдиному ринку. Це голосування можна назвати першим кроком на шляху набуття документом чинності.

Американська некомерційна організація Creative Commons, яка захищає вільне поширення контенту, назвала це голосування в Комітеті «чорним днем для відкритого Інтернету». А ось видавці, в т. ч. Асоціація незалежних музичних компаній (Impala), вітали таке голосування. «Це сильне і однозначне послання, спрямоване Європейському парламенту, – відзначила виконавчий голова Асоціації Хелен Сміт (Helen Smith). – Воно роз'яснює те, про що музичний сектор говорив уже багато років: якщо ви займаєтеся поширенням музики або інших творчих робіт, вам потрібна ліцензія, зрозуміла і проста. Прийшов час для цифрового ринку наздогнати прогрес» [5].

На сьогодні документ не вважається офіційним, адже його повинен ще схвалити Європейський парламент.

Напередодні голосування в Європарламенті на знак протесту проти намірів чиновників ЄС провести реформування правил захисту авторського

© Л. Литвинова, 2019

права в Інтернеті «Wikipedia» призупинила роботу своїх версій на декількох європейських мовах. При відкритті будь-яких сторінок «Wikipedia» італійською, іспанською, латиською, естонською, польською мовами користувачеві демонструвався банер з повідомленням, що у разі затвердження Директиви легальний обмін інформацією в Інтернеті буде ускладнено, а саме існування енциклопедії опиниться під загрозою.

Депутати Європейського парламенту 5 липня 2018 р. відхилили пропозицію Комітету з правових питань щодо оновлення законів про авторське право. За проект DSM Directive проголосували 278 депутатів, 318 – проти і 21 – утримався. Документ повернули до профільного комітету для подальшого, більш широкого, обговорення серед фахівців [12].

У процесі доопрацювання до Директиви було внесено понад 250 поправок [11]. 12 вересня 2018 р. Європейський парламент схвалив проект тексту DSM Directive і таким чином продемонстрував свою позицію щодо оновлення авторського права.

Нова директива щодо захисту авторських прав, за задумом її творців, повинна «поліпшити захист малого бізнесу * і свободу думок» та змусити технологічних гігантів, на кшталт Facebook або Google, які не виробляють контент самі, поділитися доходами від публікації новин з авторами та видавцями. Однак «під удар» потрапили не тільки інтернет-гіганти, а й бібліотеки та агрегатори наукових і дослідницьких робіт. Директива про авторське право ЄС містить кілька статей, які безпосередньо стосуються бібліотек та їх користувачів в Європі.

До Директиви про авторське право на цифровому єдиному ринку (DSM Directive) внесено положення (ст. 3, 3а), які дозволяють дослідницьким організаціям брати участь у зборі, обробленні та аналізі текстів і даних (text and data mining – TDM). До дослідницьких організацій віднесено університети та їх бібліотеки, науково-дослідні інститути, а також інші організації, головною метою яких є проведення наукових досліджень і надання освітніх послуг (ст. 2).

Майже всі фахові журнали, доступні в Інтернеті, щорічно публікують приблизно 2,5 мільйона наукових статей. Методи оброблення тексту і даних (TDM), які дають змогу читати і аналізувати величезну кількість цифрового контенту, виступають досить ефективним інструментом досліджень та інновацій. Вони найчастіше використовуються в наукових дослідженнях, зокрема для виявлення кореляцій між матеріалами, що створюються в різних наукових галузях, а також для генерування нових знань. Оскільки доволі часто потрібно робити копії робіт, новели авторського права створюють юридичну невизначеність щодо використання TDM у дослідженнях. Тому Європейська комісія у статті 3 пропонує дозволити університетам і науково-дослідним інститутам (у т. ч. бібліотекам) держав–членів ЄС, здійснювати інтелектуальний аналіз тексту і даних, захищеного авторським правом контенту, до якого вони мають законний доступ. Відтворення та запозичення, зроблені для TDM, повинні надійно зберігатися, наприклад, «авторитетними та довіреними організаціями, призначеними спеціально для такої мети».

Згідно зі статтею 3, науковці звільняються від виконання приписів нової директиви за умови, якщо аналіз даних проводиться в інтересах громадськості та у дослідницьких цілях. Це стосується як комерційних, так і некомерційних досліджень. Але винятком не зможуть скористатися приватні особи та комерційні структури, які повинні будуть обговорювати права з видавцями та іншими контент-провайдерами. Це ставить під удар європейські дослідницькі проекти, що спонсоруються із фондів комерційних підприємств, а також громадян ЄС, які проводять аналіз тексту і даних з метою приватного наукового дослідження, яке не стосується DSM Directive. Крім того, у статті 3 прописано, що правовласники можуть захищати свій контент, у т. ч. за допомогою технічних засобів. Таке застереження TDM дозволить університетам, іншим дослідницьким організаціям, що діють в інтересах суспільства, використовувати інноваційні технології у повній правовій визначеності, де б вони не знаходилися в ЄС.

Керівник відділу досліджень Європейської комісії Карлос Моедас (Carlos Moedas) заявив: «Ми повинні усунути бар'єри, які заважають вченим заглиблюватися в існуючу базу знань. Запропонований виняток авторських прав надасть дослідникам свободу продовжувати свою роботу, не побоюючись юридичних наслідків» [4].

У статті 4 DSM Directive зроблено виняток для використання творів, захищених авторським правом, у рамках «транскордонної навчальної діяльності з використанням цифрових технологій». Ця стаття дозволяє навчальним закладам використовувати, захищені авторським правом, твори для

* Таким в ЄС вважаються компанії, чий оборот нижче 10 мільйонів євро на рік.

ілюстрації в навчальних, некомерційних цілях. Освітня діяльність з використанням цифрових матеріалів повинна здійснюватись або в приміщеннях шкіл, університетів, професійних навчальних закладів, або через безпечну електронну мережу, до якої матимуть доступ лише учні, студенти навчального закладу та викладачі. Використання ілюстративного матеріалу (за технічної можливості) має супроводжуватися вказівкою на джерело, включаючи ім'я автора. Хоча в DSM Directive основна увага приділяється поліпшенню правового статусу онлайн-освітньої діяльності в освітніх установах, однак тут є і посилання на бібліотеки.

При наявності «адекватних» ліцензій, які пропонують компенсацію правовласникам за шкоду, заподіяну в результаті використання творів в освітньому процесі, держави–члени ЄС мають можливість відмовитися від передбачених винятків.

Оскільки всі типи бібліотек беруть участь у збереженні культурної спадщини, для них вкрай важлива стаття 5, яка дозволяє цим установам робити копії будь-яких об'єктів авторського права, що постійно перебувають в їхніх колекціях, у будь-якому форматі з метою їх збереження. Тобто тут діє обов'язковий виняток для всього ЄС, за яким установам культурної спадщини надається можливість копіювати твори таким чином, який відповідає цифровому середовищу. Тобто йдеться про роботи, створені безпосередньо в цифровій формі, і про оцифрування творів в аналогових форматах, а також про допомогу користувачам у доступі до них у подальшому. Крім того, держави–члени ЄС, згідно з документом, мають гарантувати: будь-які відтворення об'єктів інтелектуальної власності, що мають статус суспільного надбання, не будуть захищатися авторським правом за певних умов. Це положення є важливим у першу чергу для європейських країн, де не діють винятки стосовно відтворення суспільного надбання. Це сприятиме правовій визначеності проектів транскордонного збереження.

Викликає занепокоєння стаття 6 щодо запобігання використання установами більш ніж одного винятка з цієї DSM Directive. Зокрема, нею не дозволяється використання трьох нових винятків одночасно: обробка тексту і даних; збереження; дистанційне навчання та викладання. Лише одну дію для будь-яких робіт, захищених авторськими правами, можна буде виконувати в тій же організації або установі. Якщо, наприклад, було ухвалено рішення про оцифрування певного об'єкта авторського права, то цей твір не можна використовувати для навчання або TDM. Якщо ж об'єкт авторського права планується до використання в рамках дистанційного навчання та освіти, то його не можна оцифровувати.

Маючи справу з творами, які ще не набули статусу суспільного надбання, необхідно брати до уваги два винятки з авторського права, насамперед, що стосується європейського контексту: право на отримання копій творів (наприклад, оцифровування аналогових творів з метою забезпечення їх постійної доступності) та право проводити аналіз з дослідницькою метою. Але такий алгоритм дій, на наше переконання, не тільки ускладнить роботу бібліотек, а й завадить науковцям використовувати оцифровані матеріали після 1880 р. (які частіше підпадають під дію авторського права) для навчання або TDM.

Статті 7–9 DSM Directive регулюють порядок використання творів, виведених з комерційного обігу. До об'єктів, не включених до комерційного виробництва, відносяться об'єкт або його частина, які недоступні для продажу широкому колу споживачів у державах–членах ЄС; об'єкт, який ніколи не виставлявся на продаж у державах–учасницях, крім тих випадків, коли з самої ситуації очевидно випливає небажання автора виставляти свій твір публічно (ст. 2). Так, передбачено надання установам культурної спадщини (до яких відносяться і бібліотеки) невиключних некомерційних (безоплатних) ліцензійних угод щодо оцифрування, поширення, доведення до загалу і надання доступу до творів, не включених у комерційний обіг, що становлять постійну колекцію установи. Важливо відзначити, органи колективного управління (CMOs) можуть збирати доходи від ліцензій правовласників, які не є його членами, шляхом розширеного колективного ліцензування або презумпції представлення. Єдиною умовою є те, що даний CMOs має бути представником правовласників певних видів робіт. Наприклад, у Чеській Республіці є три організації, котрі опікуються управлінням колективними правами: DILIA спеціалізується на укладанні контрактів з кабельними операторами, організаціями громадського телерадіомовлення, радіостанціями; договорів з виробниками, імпортерами та операторами копіювальних машин; ліцензійних угод про використання творів чеських і зарубіжних художників; INTERGRAM займається колективним управлінням правами виконавців і продюсерів аудіо- і відеозаписів; основна діяльність OSA – колективне управління авторськими правами на музичні твори

і музичні тексти понад 5800 композиторів, авторів пісень, видавців і спадкоємців авторських прав.

Пропоновані ліцензійні угоди дозволяють бібліотекам, музеям, архівам оцифровувати, поширювати і робити доступними громадськості комерційні роботи. Якщо на одному з європейських порталів міститься інформація про відсутність комерційного статусу роботи упродовж щонайменше шести місяців, бібліотекам, музеям та архівам через Управління інтелектуальної власності Європейського Союзу надається дозвіл використовувати твори з урахуванням умов пропонованої ліцензії. У тексті (ст. 7) є застереження, що роботи громадян третіх країн мають бути виключені з положень DSM Directive. Вилучати роботи громадян держав, що не входять до ЄС, недоцільно. Адже одна робота може мати багато правовласників, особливо що стосується фотографій, дизайнів та інших художніх складових твору. Коли створюється робота, інформація про громадянство окремих правовласників може бути просто недоступною. Крім того, в Центральній та Східній Європі багато робіт, опублікованих після війни і аж до 1980-х рр., представлено компаніями, яких вже немає як немає і відповідних законів про авторське право. Більше того, вже і деякі країни зникли з політичної карти світу (взяти хоча б Югославію). Тому в таких випадках досить важко дізнатися, кому належать права на твори і хто повинен їх представляти.

При створенні єдиного європейського порталу робіт, виведених з комерційного обігу, DSM Directive вимагає публікації інформації, велика частина якої, можливо, ще не наведена в каталогах бібліотек, музеїв, архівів. Створення такої додаткової інформації буде обтяжливим і може звести нанівець новації DSM Directive.

Заслуговує на увагу стаття 10а про обов'язок депонування творів про ЄС. Бібліотеці Європейського парламенту надається право безкоштовного отримання копій будь-якої електронної публікації щодо права, історії ЄС, процесу інтеграції, політики, демократії в ЄС, питань виконавчої і законодавчої влади, котра є частиною постійної колекції Бібліотеки. Однак, тут важко зрозуміти як все це працюватиме.

Необхідно відзначити, що Директива містить і цілу низку суперечливих норм. Взяти хоча б статті 11 і 13, якими регулюється робота Інтернету.

Зокрема, стаття 11 встановлює спеціальний збір, що стягується з веб-сайтів на користь видавців новинних матеріалів в обмін на право використання коротких фрагментів цитованого тексту як частини посилання до оригінальної новинної статті. Інтернет-користувачі вже охрестили цю плату «податком на посилання».

За задумом авторів DSM Directive, це положення має захистити власників прав на інформаційний контент від безкоштовного цитування соцмережами та іншими інтернет-майданчиками, в першу чергу, пошукачем Google і соціальною мережею Facebook. Наприклад, на таких сайтах, як Google і Twitter невелика частина посилання (сніпет), що веде до оригінальної статті, зазвичай відображається до того, як хтось клацне на неї повністю. Але за новими правилами, ці компанії повинні будуть укладати ліцензійні договори з видавцями і виплачувати їм ліцензійні винагороди. Термін дії права на публікацію у пресі знижено з 20 до 5 років після їх опублікування (для новин, навіть 5 років здається надмірно тривалим).

Реалізація цієї статті залежатиме від конкретної країни, але, як свідчить практика, подібні закони в минулому вже ухвалювалися низкою європейських держав, однак виявилися неефективними. Наприклад, у 2014 р. Іспанія зобов'язала новинні платформи платити виданням за розміщення посилань на матеріали. У результаті в країні закрився Google News, а трафік на новинні сайти впав на 15 % [7].

Стаття 11 передбачає низку обмежень, спрямованих на унеможливлення суперечливих моментів. Так, дія цієї статті не поширюватиметься на користувачів, які використовують контент в особистих або некомерційних цілях. Зрозуміло, що наукові видання не підпадають під дію цієї статті. Завантаження в онлайн-енциклопедії некомерційним способом, наприклад Wikipedia або програмні платформи з відкритим вихідним кодом на кшталт GitHub, автоматично виключаються з положень DSM Directive (ст. 2). Але як бути з установами, котрі використовують прес-публікації для досліджень. Крім того, DSM Directive не визначає, де проходить межа між персональним і комерційним використанням контенту. Тому під загрозою можуть опинитися блогери або популярні користувачі соціальних мереж з великою кількістю передплатників.

Із тексту DSM Directive випливає, що приписи статті 11 не поширюються на звичайні гіперпосилання та окремі фрази. Тобто, простий обмін посиланнями на статті разом з «окремими словами» для їх опису вільний від обмежень авторським правом. Однак, законодавець не уточнив, яка кількість слів у реченні вважається окремою фразою, і де проходить межа між фразою і фрагментом, за який необхідно перераховувати винагороду автору.

Стаття 11 також не поширюється на суто фактологічні статті. Факти в Євросоюзі взагалі не є об'єктом захисту авторських і суміжних прав. Тобто, якщо стаття в пресі містить тільки фактологічний матеріал (наприклад: «Курс долара впав на 0,5 %»), то під захист суміжних прав вона не потрапляє. А ось журналістські розслідування вже захищаються статтею 11.

Найбільш дискусійною є стаття 13 під умовною назвою «Фільтр завантаження», яка регулює відносини між правовласниками і інтернет-платформами. Вона зобов'язує онлайн-платформи при обміні контентом типу YouTube укладати «справедливі і відповідні» ліцензійні угоди з правовласниками, використовувати вибудовані механізми подання скарг та відшкодування збитків, а також бути відповідальними за нелегальний контент, завантажений користувачами, які діють з некомерційною метою.

У статті 13 законодавець зобов'язує інтернет-платформи встановлювати фільтри і контролювати контент, що завантажується користувачами. Іншими словами, онлайн-платформа повинна виявити і заблокувати завантажені в мережу матеріали, якщо їх публікація порушує авторські права. За невиконання означеного обов'язку контент-провайдерів можуть притягнути до відповідальності. Для реалізації нових вимог DSM Directive пропонує організувати взаємодію правовласника і контент-провайдера, однак, як це зробити на практиці поки незрозуміло.

Для того, щоб виявити і заблокувати нелегальну інформацію потрібно відстежувати кожен завантажений користувачем контент, а це – мільйони постів, фотографій, відеозаписів, фільмів, музичних треків щодня. Тому соцмережам, іншим майданчикам доведеться вдаватися до спеціальних алгоритмів фільтрації, щоб користувачі не завантажували захищену авторським правом інформацію. Єдиний спосіб зробити це – сканувати всі дані, які є на YouTube і Facebook. Повноцінна фільтрація контенту неможлива без посилення контролю за користувачами мережі, а значить, дії користувачів піддаватимуться цензурі, а це загрожує свободі Інтернету. Така система є надзвичайно дорогою на етапі створення. Крім того, її буде дуже проблематично підтримувати в актуальному стані, водночас її легко зможуть використовувати патентні тролі, які спеціалізуються на пред'явленні судових позовів.

З огляду на масштаб і різноманітність опублікованого контенту, тонке налаштування фільтрів, коли вони зможуть відрізняти, скажімо, цитату від піратства, майже неможливо.

Джулія Реда, член парламенту ЄС, противник нового закону, заявила: «Все, що ви хочете опублікувати, спочатку має пройти ці фільтри. Повністю законний контент, наприклад, пародії і меми, потраплять під заборону» [6]. Та й вартість розроблення фільтрів є досить високою. За словами представників YouTube, вони витратили понад $100 млн на існуючу систему Content ID, яка ідентифікує захищений авторським правом матеріал після його опублікування [6].

У разі остаточного схвалення Директиви такі великі онлайн-платформи, як YouTube, Google і Facebook буть зобов'язані перевіряти інформацію, що публікується користувачами, на можливе порушення авторських прав. Однак, традиційно саме інтернет-користувачі несуть відповідальність за контент, який вони завантажують на платформи, а не самі платформи. Наприклад, в США платформа не несе відповідальності за порушення авторських прав або інший незаконний контент, якщо компанія швидко видаляє цей контент після повідомлення.

Багато хто з депутатів Європарламенту вважає, що стаття 13 обмежить розвиток стартапів і перешкодить роботі незалежних творців контенту.

Варто зазначити, що DSM Directive містить положення, які позитивно оцінюються інтернет-платформами, користувачами, авторами. Наприклад, статті 12 і 14 передбачають інформаційну прозорість управління авторськими правами і правом на справедливу оплату праці авторів і виконавців. А стаття 16 присвячена врегулюванню суперечок. Вона визначає загальний механізм вирішення спорів, у т. ч. передбачає можливість альтернативної процедури їх вирішення.

Загалом Директиву вже підтримали Пол Маккартні, Паоло Соррентіно, Майк Лі і Агнешка Холланд. Федерація європейських кінорежисерів, Федерація сценаристів Європи і Товариство аудіовізуальних авторів у спільному зверненні заявили, що ухвалення документа в парламенті допоможе «створити рівне ігрове поле», дозволить «художникам, продюсерам, правовласникам, музикантам і іншим творцям спокійно працювати, не побоюючись, що результати їх праці будуть використані без належної компенсації» [10].

Вдночас YouTube, що належить компанії Google, виступає проти нових правил. «Люди хочуть отримувати доступ до якісних новин та креативного контенту в Інтернеті. Ми завжди говорили, що інновації та співпраця є найкращим способом досягнення сталого майбутнього для європейських

новин та творчого сектору і ми схильні до продовження тісної співпраці з цими галузями», – заявили представники компанії Google [8].

До речі, Асоціація комп'ютерних та комунікаційних технологій, до складу галузевої групи якої входять Amazon, eBay і Pandora, також виступила проти DSM Directive [6].

Нормативно-правові документи, ухвалені Європарламентом і Радою Європи, діють тільки в межах ЄС, будь-яка ініціатива стосовно Інтернету, зазвичай, має глобальне значення. «Веб-сервіси, великі і маленькі, – зазначає керівник некомерційної організації Public Knowledge Гас Россі, – можуть ухвалити рішення впровадити ці правила для всіх своїх користувачів, що обмежить можливості американців публікувати меми, політичну сатиру або новинні замітки» [8].

Позитивне голосування Європейського парламенту зовсім не означає, що DSM Directive одразу набуває чинності. Затвердження проекту цієї директиви запустило процес так званого «trilogue», у ході якого потрібно отримати схвалення Ради ЄС (яка складається з міністрів держав–членів) і Європейської комісії. До проекту DSM Directive як і раніше можуть вноситися поправки, але до моменту її остаточного схвалення. Тому лобіювання тих чи інших пріоритетів, швидше за все, продовжиться.

Нові норми авторського права повинні отримати остаточне схвалення Європейського парламенту. Очікується, що воно відбудеться навесні 2019 р. Якщо DSM Directive схвалять, вона набуде чинності аж у 2021 р. Після цього кожна з 28 країн-членів ЄС матиме час, щоб привести національне законодавство у відповідність до вимог DSM Directive. Хоча країни мають певну свободу щодо інтерпретації документа.

Питання внесення відповідних норм DSM Directive до національного законодавства формально повинні розглянути і держави, які уклали з ЄС угоди про Асоціацію. Це стосується, зокрема, і України. Однак положення глави 9 розділу 4 «Інтелектуальна власність» (займає близько п'ятої частини від загального обсягу основного тексту Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другої сторони) не зобов'язують нашу країну гармонізовувати національне законодавство в сфері інтелектуальної власності з європейським [3].

У жовтні минулого року Кабінет міністрів України затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію Україна – ЄС, в якому налічується більше 2 тис. різних завдань. Понад 130 з них стосуються охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Кінцевий термін виконання – кінець 2023 р. [2]. «Обсяг впровадження норм таких документів, – наголошує директор науково-дослідного Інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України Олена Орлюк, – залежить від того, наскільки це буде корисним для нашої країни і які можливості для впровадження відповідних положень ми маємо» [1].

Отже, фахівці, юристи активно працюють над удосконаленням норм авторського права ЄС, але на сьогодні ця сфера правовідносин у Європі поки що врегульовується старими законодавчими актами.

Список бібліографічних посилань

1. Обух В. *Як «авторські» норми, підтримані Європарламентом, вплинуть на Україну.* URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2538342-ak-avtorski-normi-pidtrimani-evroparlamentom-vplinut-na-ukrainu.html

2. *План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другої сторони.* URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF

3. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другої сторони.* URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n1198

4. Declan Butler. *Europe proposes copyright reform to help scientists mine research papers.* URL: https://www.nature.com/news/europe-proposes-copyright-reform-to-help-scientists-mine-research-papers-1.20606

5. *'Disastrous' copyright bill vote approved.* URL : https://www.bbc.com/news/technology-44546620

6. Ivana Kottasová. *Europe just approved new copyright rules that could change the internet.* URL : https://money.cnn.com/2018/09/12/technology/eu-copyright-law/index.html

7. Joe Mullin. *New study shows Spain's "Google tax" has been a disaster for publishers.* URL : https://arstechnica.com/tech-policy/2015/07/new-study-shows-spains-google-tax-has-been-a-disaster-for-publishers/

8. Klint Finley. *Europe's New Copyright Law Could Change the Web Worldwide.* URL : https://www.wired.com/story/europes-copyright-law-could-change-the-web

9. *Modernisation of the EU copyright rules.* URL : https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/modernisation-eu-copyright-rules

10. Nick Vivarelli. *European Parliament Passes Copyright Directive Giving Artists Greater Share of Revenue.* URL : https://variety.com/2018/digital/news/european-parliament-passes-digital-copyright-law-that-will-give-filmmakers-bigger-piece-of-pie-1202937932/

11. *Parliament adopts its position on digital copyright rules.* URL : http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12103/parliament-adopts-its-position-on-digital-copyright-rules

12. *Parliament to review copyright rules in September.* URL : http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180628IPR06809/parliament-to-review-copyright-rules-in-september

References

1. Obukh, V. (2018). *Yak «avtorski» normy, pidtrymani Yevroparlamentom, vplynut na Ukrainu* [How "copyright" norms, supported by the European Parliament, will affect Ukraine]. Retrieved from https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2538342-ak-avtorski-normi-pidtrimani-evroparlamentom-vplinut-na-ukrainu.html [In Ukrainian].

2. (2017). *Plan zakhodiv z vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z druhoi storony* [Plan of measures for the implementation of the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part]. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF. [In Ukrainian].

3. (2014). *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z druhoi storony* [Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part]. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n1198 [In Ukrainian].

4. Butler, Declan (2016). *Europe proposes copyright reform to help scientists mine research papers*. Retrieved from https://www.nature.com/news/europe-proposes-copyright-reform-to-help-scientists-mine-research-papers-1.20606

5. (2018). *'Disastrous' copyright bill vote approved.* Retrieved from https://www.bbc.com/news/technology-44546620

6. Kottasová, Ivana (2018). *Europe just approved new copyright rules that could change the internet.* Retrieved from https://money.cnn.com/2018/09/12/technology/eu-copyright-law/index.html

7. Mullin, Joe (2015). *New study shows Spain's "Google tax" has been a disaster for publishers.* Retrieved from https://arstechnica.com/tech-policy/2015/07/new-study-shows-spains-google-tax-has-been-a-disaster-for-publishers/

8. Finley, Klint (2018). *Europe's New Copyright Law Could Change the Web Worldwide.* Retrieved from https://www.wired.com/story/europes-copyright-law-could-change-the-web

9. (2018). *Modernisation of the EU copyright rules*. Retrieved from https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/modernisation-eu-copyright-rules

10. Vivarelli, Nick (2018). *European Parliament Passes Copyright Directive Giving Artists Greater Share of Revenue.* Retrieved from https://variety.com/2018/digital/news/european-parliament-passes-digital-copyright-law-that-will-give-filmmakers-bigger-piece-of-pie-1202937932/

11. (2018). *Parliament adopts its position on digital copyright rules.* Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180906IPR12103/parliament-adopts-its-position-on-digital-copyright-rules

12. (2018). *Parliament to review copyright rules in September.* Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180628IPR06809/parliament-to-review-copyright-rules-in-september

Larysa Lytvynova,
Cand. Sci. (Social Communications), Senior Research Associate, Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

MODERNIZATION OF EU COPYRIGHT LAW IN THE ERA OF DIGITAL TECHNOLOGY

Violated the issue of regulating EU copyright law in the information society. It was pointed out that the announcement of the era of the information society has prompted the European Community to develop mechanisms that can be applied to protect copyright in digital space.

The stages of consideration of the Copyright Directive in the digital single market have been submitted. The Directive on Copyright in the Digital Single Market, which was approved by the European Parliament on September 12, 2018, is detailed.

Attention is paid to the articles of the Directive on copyright in the digital single market, which have a direct impact on libraries and their users in Europe. It is noted that the European Commission proposes in Article 3 of the EU Member States to allow universities and research institutions (including libraries) to perform text and data mining copyrighted content. Stated that Article 5 provides for a mandatory exemption for the entire EU, which allows libraries to copy works in a way that is suitable for the digital environment. This provision is important for European countries that have no exceptions for reproduction of the public domain. It is noted that Article 6 precludes the use of three new exceptions at the same time: processing of text and data; preservation; distance learning. This will not only complicate the work of libraries, but also prevent scientists from using digitized learning materials or TDM.

The contents of Articles 7–9, which regulate the use of works that came out of commercial circulation, are disclosed. It is intended to provide libraries with non-exclusive non-commercial (royalty-free) license agreements for digitization, distributing, making available to the public and access to works.

The controversial norms of the Directive on copyright in the digital single market are highlighted: Articles 11 and 13, which introduce changes to the legislation governing the work of the Internet. Article 11 establishes a special collection charged from websites in favor of publishers of news materials for the use of short fragments of the cited text. Article 13 regulates the relationship between copyright holders and internet platforms.

Considered as a decision of the European parlementu affect copyright legislation in Ukraine.

K e y w o r d s: copyright EU, Directive on Copyright in the Digital Single Market, library, intellectual property, use of the work, exception, copyright exceptions, copyright in libraries.

Vernadsky National Library of Ukraine
3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine
E-mail: nbuvtender@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 27.02.2019 р.

УДК 021:025.3:004.63

Ольга Ісаєва,
науковий співробітник, ORCID ID 0000-0002-8936-6361,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
3, просп. Голосіївський, м. Київ, 03039, Україна
E-mail: isaeva@nbuv.gov.ua

Марина Дорош,
молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
3, просп. Голосіївський, м. Київ, 03039, Україна
E-mail: marinaprikaza@yahoo.com

Тетяна Власова,
молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
3, просп. Голосіївський, м. Київ, 03039, Україна
E-mail: vlasova@nbuv.gov.ua

Інтелектуальний пошуковий інструментарій знаннєвих ресурсів у порталі «Наука України»

У статті розглянуто принципи створення пошукового профілю науковця як інформаційного складника порталу «Наука України» та його технологічної взаємодії з авторитетними файлами на особу і колектив.

К л ю ч о в і с л о в а: пошуковий профіль науковця, авторитетна робота, авторитетний файл, авторитетні дані, наукові ресурси.

Цілеспрямована діяльність різних поколінь науковців спричинилася до створення численних, визнаних у світі, наукових шкіл педагогів, фізиків, математиків, біологів, філологів, філософів та ін. Усіх їх єднає розуміння необхідності спрямувати свої зусилля на поглиблення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, покликаних забезпечити послідовний розвиток соціально-економічної та гуманітарної сфер життя українського суспільства.

Цифрова стратегія має окреслювати підходи, технології та методи просування бібліотек у різних технологічних середовищах, враховувати «геометрію» цифрового медіапростору, яка віддзеркалює різні щаблі розвитку економіки, політики, культури нової інформаційно-когнітивної парадигми, і вже сьогодні стимулює бібліотеки виборювати свою нішу в глобальному електронному технологічному середовищі, вибудовувати нові грані взаємодії з соціумом [6].

Згідно з концепцією розвитку НБУВ, належний рівень координації наукової діяльності в різних галузях знань з метою прискорення пошуку необхідної інформації, виявлення схожих за темами розробок іншими вченими та для піднесення ефективності досліджень на базі інформаційних ресурсів бібліотеки забезпечує портал «Наука України» як актуальний інформаційний складник контенту офіційного сайта.

Розроблення наукового порталу не варто недооцінювати: це своєрідний Ковчег, який допоможе зберегти традиційну функцію бібліотеки з новим гіпертекстовим науковим наповненням у веб-середовищі.

Інтелектуальним пошуковим інструментом у веб-середовищі на порталі «Наука України» є авторитетна робота.

Нові функції авторитетної роботи стосовно особи втілюються в пошуковому профілі науковця (ППН), який можна визначити як сукупність інформації, що дає змогу представити його в семантичному вебі. ППН відрізняється від наукового профілю тим, що останній дає змогу науковцю самому вносити свої бібліографічні дані, а ППН уможливлює пошук необхідних документів та даних, у першу чергу, в каталогах бібліотек.

Основний інформаційний масив ППН, автоматично сформований на базі бібліографічних описів авторефератів дисертацій (кандидатів і докторів наук), захищених в Україні після 1996 р. Він оперативно поповнюється з надходженням авторефератів до фонду НБУВ. Стартовий запис містить інформацію про спеціальність, місце захисту, рік захисту, організацію, де проходив захист, мову тексту. Спеціально розроблена «Анкета науковця» дає можливість створити своєрідний корпоративний фактографічно-бібліографічний інформаційний ресурс, в якому представлена інформація про:

- осіб, котрі мають наукові ступені доктора / кандидата наук і вчені звання;

© О. Ісаєва, М. Дорош, Т. Власова, 2019

- науковців і викладачів вишів – авторів наукових публікацій;
- заклади вищої освіти, науково-дослідні інститути, в яких працюють вчені;
- наукові школи / династії /, сім'ї тощо.

Про кожного вченого можна отримати відомості біографічного характеру, про його наукові інтереси, галузі діяльності, творчі захоплення, місце/місця роботи, індивідуальну сторінку, сайт. Наведені в анкеті форми імені іншими мовами, псевдоніми, криптоніми, духовні та інші імена, під якими вчений відомий або публікувався, стануть основою самого авторитетного запису (АЗ), де наявні варіантні додаткові точки доступу виконуватимуть «авторитетну роботу» [1].

Основними пошуковими інструментами порталу «Наука України» є авторитетні файли наукових установ та науковців. Ці інструменти призначені, у першу чергу, для ідентифікації авторів наукових публікацій (індивідуальних і колективних). Вони включають такі традиційні елементи авторитетних файлів (АФ), як взаємопов'язана система різночитань імен осіб і назв установ [5], котрі слугують для взаємозв'язку авторитетного і бібліографічного файлів, електронного каталогу (ЕК) НБУВ і ЕК бібліотек, які зареєструвалися на порталі і які акумулюють наукові інформаційні ресурси своїх установ.

Вельми важливою стає інтерактивна взаємодія бібліотек з іншими учасниками інформаційного суспільства у конкретному комунікаційному каналі (портал «Наука України»), який виконує функцію конструктивного, раціонального, послідовного та, водночас, гнучкого, стійкого до невизначеності умов цифрового простору, стратегічного плану бібліотеки, реалізація якого передбачає системний аналіз, моніторинг, чітке спрямування на досягнення успіху в кінцевому підсумку [6].

Пошукові та інформаційні можливості створеної системи дають змогу:

- в автоматичному режимі здійснювати пошук публікацій персоналії за всіма різночитаннями імені (українською та іноземними мовами);
- переглядати список публікацій науковця: автореферати, дисертації, книги, наукові статті;
- завантажувати наявні повні тексти наукових публікацій;
- здійснювати одночасний пошук публікацій у таких електронних інформаційних ресурсах НБУВ: «Електронний каталог: книжкові та періодичні видання», «Реферативна база даних «Україніка наукова», «Електронна бібліотека авторефератів дисертацій», електронна бібліотека «Наукова періодика України» (пошуковий алгоритм використовує предметну галузь науковця для налаштувань результатів пошуку);
- знаходити колег, котрі опікуються відповідним напрямом наукових досліджень;
- добирати списки науковців за місцем роботи, місцем захисту дисертації, установою, відомством, містом;
- отримувати інформацію щодо наявних інформаційних джерел довідкового та біографічного характеру;
- визначати коло науковців, пов'язаних науковими та родинними зв'язками;
- переглядати інформацію бібліометричних профілів вчених;
- користуватись автоматично створеним списком співавторів;
- за умов наведення інформаційного профілю науковця у науково-інформаційній системі «Google Академія» є можливість продовжувати пошук публікацій автора, які відсутні у фондах НБУВ;
- за наявності пошукового профілю науковця у системі він автоматично з'являтиметься під час пошуку наукових публікацій для отримання додаткової інформації про авторів публікації [4] (рис. 1).

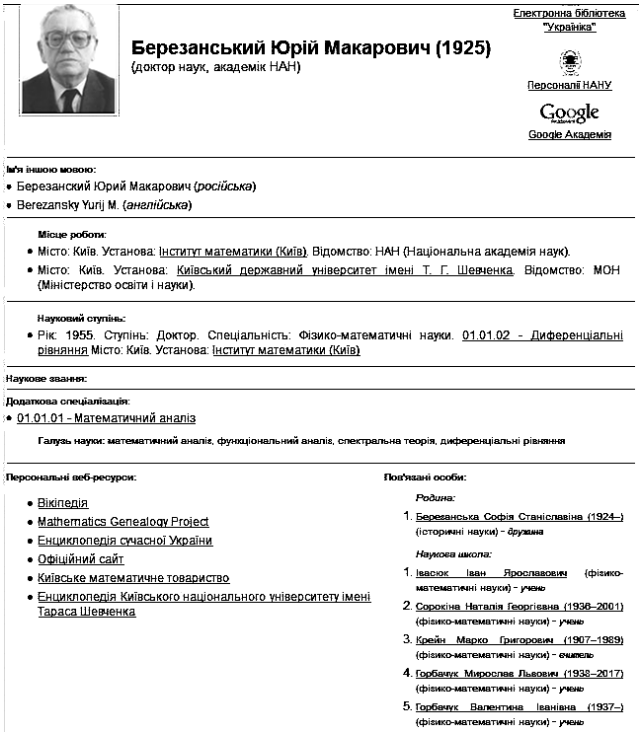

Рис. 1

До реєстру науковців може також вноситися ретроспективна інформація та інформація про науковців, які не мають наукового ступеня, але мають наукові публікації.

Авторський пошуковий профіль науковця, який створюється на порталі, забезпечує органічне поєднання і взаємодію науково-дослідної, науково-аналітичної, бібліотечно-інформаційної діяльності вченого в руслі та соціокультурній складовій діяльності НБУВ, а також інтеграцію зусиль вчених і спеціалістів на її головних напрямах.

Інноваційні орієнтири інформаційної революції та формування суспільства знань, послідовне вирішення завдань перетворення Бібліотеки на сучасний центр інтеграції, високоінтелектуального опрацювання та цільового поширення наукової, культурної, ділової та іншої суспільно важливої інформації на усіх видах носіїв неможливі без поглибленої уваги до кожного науковця окремо і наукової спільноти загалом.

Модель інформаційно-пошукової структури ППН (задіяні поля / підполя) містить таку інформацію: ім'я науковця (основне ім'я), місце(я) роботи, науковий ступінь (рік захисту, код спеціальності, місто, установа, ступінь), додаткова спеціальність (спеціальність ДАК), галузь діяльності, наукове звання, ім'я іншою мовою, персональні веб-ресурси, пов'язані особи, авторський профіль у Google Академії.

Сьогодні персональна інформація вчених в Інтернеті стрімко наростає і дедалі більше набуває ознак структурованих даних, реалізованих у персональних сторінках окремо і на сайтах офіційних установ, що з успіхом може використовуватися в системі кваліфікаційних оцінок наукового статусу вченого та ефективності його досліджень, розвитку його наукової школи або напряму в науці. Це визначає актуальність такого дослідження для широкого кола наук.

Стосовно персональних веб-сторінок або веб-сайтів слід зазначити, що там, насамперед, повинна акумулюватися інформація про результати його наукової діяльності, про публікації, звіти, патенти тощо. Частина таких відомостей може представлятися у формі відповідних звернень до бібліографічних баз. Збережені в системі дані мають бути доступні ззовні (експертам, колегам, бібліографуючим установам тощо). Такий підхід забезпечує еволюційний розвиток наукового простору «знизу – вгору», а технології Інтернету дають змогу реалізувати цей підхід уже сьогодні [8].

Google Академія (Google Scholar) – вільно доступна пошукова система, що індексує повний текст наукових публікацій всіх форматів і дисциплін. Google Scholar включає статті, опубліковані в журналах, які зберігаються в репозиторіях або знаходяться на сайтах наукових колективів чи окремих вчених, а також забезпечує пошук публікацій, відсутніх у фондах НБУВ.

Використання репозиторіїв, що створюються в наукових установах, дає можливість кожному науковцю підвищувати індекс цитування праць, забезпечувати тривале зберігання, накопичування обсягу публікацій та збереження авторських прав [7].

Особливу увагу в ППН варто звернути на інформацію про пов'язані особи. Вона дає змогу визначити вид наукового зв'язку (вчитель, учень, співавтор), щабель спорідненості особи-науковця (син, дочка, мати тощо), внести коментар (за необхідності) та заповнити ідентифікатор (наукове звання). В комплексі ці дані дають змогу найбільш повно розкрити діяльність і основні віхи життя цілих наукових династій, наукових шкіл.

Стосовно наукових шкіл та їх значення у відображенні розвитку науки в Україні важливим є існування зв'язку між вчителем та учнями, згуртованих навколо успішного вирішення соціально і професійно значущої наукової проблеми.

Про ефективне функціонування школи свідчить якість та кількість фундаментальних і прикладних наукових досліджень, підготовлених і захищених докторських та кандидатських дисертацій, опублікованих монографій, підручників, методичних розробок, наукових фахових статей, участь у міжнародних і всеукраїнських конференціях тощо [3].

Узагальнення і систематизація вкладу кожної української наукової династії (рис. 2) або школи (рис.1) у науковий ресурс України дає змогу об'єктивно оцінити масштаб вітчизняної наукової думки, міру її спадкоємності і впливу на світову науку. У такий спосіб ще раз підтверджується високий авторитет України як потужної світової наукової школи і обґрунтовується необхідність збереження, зміцнення, розвитку, оновлення новими творчими імпульсами плідних вікових українських наукових традицій.

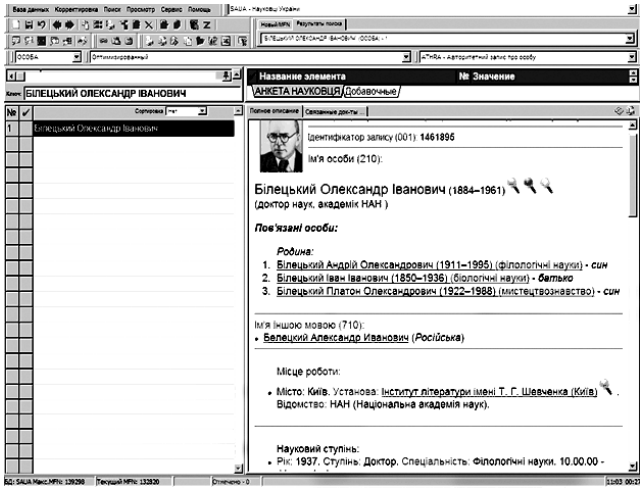

Рис. 2

Традиційні поля авторитетного запису використовуються як основа пошукового інструменту в інформаційних масивах бібліотеки. Це зумовлює необхідність підтримувати наповнення традиційного авторитетного файла (АФ) на особу даними про науковців, де окремі поля / підполя дублюються з ППС, але мають різний контекст і різне призначення.

Створення і підтримка АФ на особу виступає об'єктом авторитетного контролю (АК), який функціонує як засіб управління інформаційними масивами електронного каталогу і визначається комплексом процесів з підтримки однаковості, постійності, логічності, сумісності та взаємодії різних форм представлення точок доступу до каталогізаційних записів і створення зв'язків між ними в середовищі різних носіїв інформації. АК функціонує на основі технологічно налагодженої авторитетної роботи (АР).

Таким чином, АФ слугує виконанню технологічних завдань, пов'язаних з бібліотечно-бібліографічною роботою щодо наповнення та використання електронного каталогу:

- фіксування авторитетних рішень;
- забезпечення довідкового апарата;
- контроль формулювання точок доступу;
- допомога під час пошуку в бібліографічних базах даних;
- реалізація зв'язку бібліографічного та авторитетного файлів.

Таким чином, цілком очевидно, що систематична робота з формування АФ та авторитетного контролю є невід'ємною частиною роботи зі створення і ведення електронного каталогу [1].

Формування системи авторитетних файлів – один з важливих чинників функціонування та розвитку АБІС НБУВ.

Відштовхуючись від встановлених основних цілей авторитетного контролю, а саме: сприяння процесу каталогізації; підтримка бібліографічного файла електронного каталогу; забезпечення повноти й достовірності пошуку в електронному каталозі було визначено основні його функціональні характеристики, виходячи з призначення АФ: ідентифікаційну, пошукову, інтегрувальну, контролюючу, довідкову.

У НБУВ функціонує Група формування національних баз даних авторитетних записів і довідково-авторитетного каталогізаційного сервісу, яка, окрім участі у створенні ППН, здійснює авторитетну роботу з наповнення АФ «Імена осіб», «Найменування організацій».

Унікальний код особи уможливлює реалізацію зв'язку між ППН і відповідним АЗ на конкретну особу-науковця.

АЗ на особу включає визначення типу запису (науковці, українiка, особлива категорія, родове ім'я), заповнення поля родове ім'я (яке при наявності, пов'язує між собою всіх членів наукової родини), внесення основного імені (повна форма П.І.Б., ідентифікатор імені, роки життя, графіка, мова заголовка та ознаки введення імені). Подальше заповнення АЗ науковця потребує занесення імені науковця іншими мовами з заповненням його за формою основного імені. Це вимагає створення нових АЗ. При звірянні АЗ з електронним каталогом на наявність праць науковця можливе знаходження його видань під іншими формами імені (тільки прізвище та ім'я, прізвище та абревіатура імені та по батькові). В такому випадку для розширення можливостей пошуку всі знайдені форми імені особи-науковця необхідно занести у визначене для цього поле. У випадках збігу прізвищ, імен, по батькові, інформаційна примітка відіграє важливу роль при ідентифікації особи, з'ясуванні інформації про галузь науки, напрям діяльності науковця.

Окрім традиційних «авторитетних полів» АЗ на імена осіб супроводжуються міжнародними ідентифікаторами: ISNI, VIAF, WorldCat, які прив'язують АФ НБУВ до міжнародного веб-середовища і передбачають можливість подальшого поповнення цих пошукових систем даними національних АФ стосовно імен видатних українських науковців, діячів культури, освіти, що ще повніше презентує Україну в міжнародному середовищі. Використання міжнародних ідентифікаторів у структурі АЗ НБУВ наближає авторитетну роботу до методики нормативного контролю.

Нормативний контроль – це організація бібліотечних каталогів та бібліографічної інформації шляхом створення унікальних заголовків, які послідовно використовуються у каталогах та працюють разом з іншими організаційними даними. Нормативний контроль супроводжується міжнародними ідентифікаторами, що уможливлює пошук у каталогах різних світових бібліотек. Наприклад, як складова нормативного контролю виступає WorldCat – найбільша у світі бібліографічна база даних, створена спільними зусиллями більш ніж 72 тис. бібліотек з 171 країни світу. WorldCat з кожним днем розширюється, її база даних містить сотні мільйонів записів про всі види творів на 470 мовах світу. Вона призначена для забезпечення доступу до ресурсів Інтернету, де більшість користувачів починають свій пошук інформації.

Розвиток комп'ютерних технологій актуалізував питання про розширення складу записів авторитетного файла. Авторитетні файли, доповнені біографічною, адресною, довідковою інформацією, становлять основу інфраструктури наукових комунікацій, забезпечуючи оперативний обмін науковою інформацією за допомогою особистих контактів між авторами, обходячи державні і відомчі бар'єри. Неформальні і нетрадиційні наукові контакти особливо важливі нині, коли межі кожної області знання дедалі більше розширюються і розмиваються.

Встановлені в довідково-авторитетному записі зв'язки між іменами науковців і найменуваннями установ з усіма можливими формами найменувань у різні періоди часу (рис. 3), в яких вчені працювали чи працюють, дають унікальну можливість:

- реалізації авторитетної роботи в різних проектах, окрім традиційного пошукового сервісу для електронного каталогу;
- встановлення наукових контактів і реалізації нових сумісних наукових проектів;
- збільшення затребуваності наукових видань і публікацій, забезпечивши їх популяризацію в семантичному вебі;
- створення корпоративної бібліотечної наукової мережі у веб-середовищі.

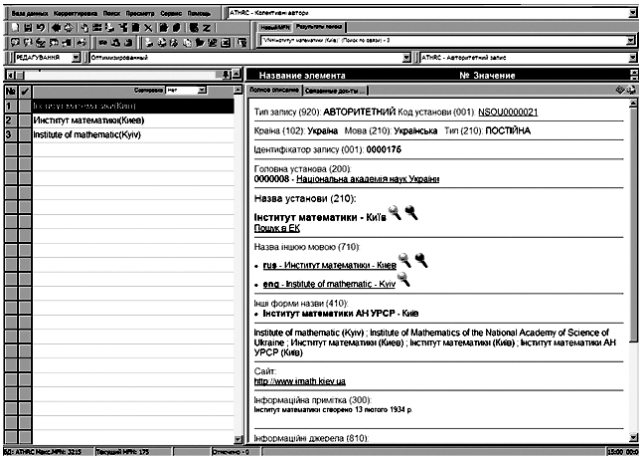

Рис. 3

Наразі вже реалізовано блок інформаційного порталу «Наука України», пов'язаний із довідково-авторитетною інформацією про наукові установи України в окремій базі даних «Наукові установи». Цей проект у супроводі авторитетної роботи слугуватиме реалізації наукової відкритості, що узгоджується з принципами популярної концепції суспільства відкритого знання (П. Дракер, Р. Хатчинс, Т. Хусен), яка акцентує увагу на знанні як джерелі розвитку здібностей людей, розширення їх можливостей, а також як умови забезпечення економічного, соціального і культурного різноманіття, а саме: знання – це суспільне благо; вчені повинні бути публічними; наука і суспільство виграють від свободи використання інформації; результати досліджень за рахунок держави повинні бути доступні всім; якість навчання майбутнього покоління вчених зростає через використання знань.

Таким чином, сучасна наукова бібліотека з розвинутим інформаційним механізмом здатна впливати на розвиток найважливіших сегментів соціальних комунікацій [1].

На державному рівні більш повна інформація про авторів і установи дає можливість оптимально вибрати експертів для оцінки національних і міжнародних проектів та організації їх реалізації.

Статус НБУВ як національної та наукової установи визначає напрями її діяльності в сучасних умовах. Наразі Бібліотека зосереджує свої технологічні, інтелектуальні зусилля на відображенні в електронному середовищі комплексної інформації про науку та науковців України, про персоналії, які за методикою вітчизняної бібліографії мають стосунок до україніки. Ці напрями можуть стати об'єктом створення в майбутньому національних авторитетних файлів [2].

Висновки. Свою провідну роль у функціонуванні вітчизняного науково-інформаційного простору НБУВ реалізує шляхом розбудови його головних інтегруючих елементів, а саме: загальнонаціонального інформаційного порталу «Наука України», що дає змогу здійснювати аналіз стану й проблем розвитку вітчизняної науки, підтримувати представлення праць українських вчених у глобальному інформаційному просторі; реалізовувати корпоративні інформаційні проекти наукових бібліотек з представленням наукового доробку вчених у ресурсах головної бібліотеки країни.

Список бібліографічних посилань

1. Ісаєва О. В. Місце авторитетної роботи в пріоритетних напрямках діяльності наукової бібліотеки. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Формування нац. інформ. простору = Library. Science. Communication. The formation of a national information space.* Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт., 2016 р.). Київ, 2016. С. 365–370.

2. Ісаєва О. В., Власова Т. Ю., Дорош М. В. Зв'язки в авторитетних даних як засіб удосконалення доступу до наукових ресурсів у веб-середовищі. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек = Library. Science. Communication. Strategic tasks of development of scientific libraries.* Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт., 2017 р.). Київ, 2017. С.352–356.

3. Литвинова Л. Наукові школи Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в інформаційно-комунікаційно-

му просторі України. *Наук. праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.* 2014. Вип. 40. С. 87–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2014_40_9

4. Лобузіна К. В. Авторський профіль на порталі національної наукової бібліотеки як інструмент презентації здобутків вченого та наукової установи. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Формування нац. інформ. простору = Library. Science. Communication. The formation of a national information space.* Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт., 2017 р.). Київ, 2017. С. 289–293.

5. Лобузина Е. В. Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям». *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития.* 2017. Вып. 14. С. 35–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2017_14_6

6. Мар'їна О. Ю. *Бібліотека в цифровому просторі :* монографія / Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2017. С. 280–281.

7. Мартинюк О. М. Інституційний репозитарій як засіб самопрезентації наукової установи. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек = Library. Science. Communication. Strategic tasks of development of scientific libraries.* Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовтня, 2017 р.). Київ, 2017. С. 342–345.

8. Пастушенко О. В. Персональні веб-сторінки вчених і система оцінки наукових шкіл у книгознавстві, бібліотекознавстві, бібліографознавстві. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2015. № 1. С. 4–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2015_1_3

References

1. Isaieva, O. V. (2016). Mistse avtorytetnoi roboty v priorytetnykh napriamkakh diialnosti naukovoi biblioteky [A place of authoritative work is in priority directions of activity of scientific library]. In *Library. Science. Communication: the formation of a national information space.. Proceedings of the Interational Scientific Conference* (pp. 365-370). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

2. Isaieva, O. V., Vlasova, T. Yu., Dorosh, M. V. (2017). Zviazky v avtorytetnykh danykh yak zasib udoskonalennia dostupu do naukovykh resursiv u veb-seredovyschi [Connections in authoritative data as a means to improve access to scientific resources in the web environment]. In *Library. Science. Communication: the formation of a national information space. Proceedings of the Interational Scientific Conference* (pp. 352-356). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

3. Lytvynova, L. (2014). Naukovi shkoly Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v informatsiino-komunikatsiinomu prostori Ukrainy [Scientific schools of the Vernadsky National Library of Ukraine in the information and communication space of Ukraine]. *Nauk. pr. Nats. bibl. Ukr. im. V. I. Vernadskoho,* 40, 87-100. [In Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2014_40_9

4. Lobuzina, K. V. (2017). Avtorskyi profil na portali natsionalnoi naukovoi biblioteky yak instrument prezentatsii zdobutkiv vchenoho ta naukovoi ustanovy [Author profile on the portal of the national scientific library as a tool for presentation of scientist and academic establishments]. In *Library. Science. Communication: the formation of a national information space. Proceedings of the Interational Scientific Conference* (pp. 289-293). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

5. Loboozina, E. V. (2017). Informatsionnyi portal «Nauka Ukrainy: dostup k znaniiam» [Information portal «Science of Ukraine: access to knowledge]. *Biblioteki natsionalnykh akademii nauk: problemy funktsionirovaniia, tendentsii razvitiia,* 14, 35-46. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2017_14_6 [In Russian].

6. Marina, O. Yu. (2017). *Biblioteka v tsyfrovomu prostori* [Library in digital space] (pp. 280-281). Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

7. Martyniuk, O. M. (2017). Instytutsiinyi repozytarii yak zasib samoprezentatsii naukovoi ustanovy [Institutional repository as a means of self-presentation of a scientific institution]. In *Library. Science. Communication. Strategic tasks of development of scientific libraries. Proceedings of the Interational Scientific Conference* (pp. 342-345). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

8. Pastushenko, O. V. (2015). Personalni veb-storinky vchenykh i systema otsinky naukovykh shkil u knihoznavstvi, bibliotekoznavstvi, bibliohrafoznavstvi [The personal web pages of scientists and the system of evaluation of scientific schools in book science, librarianship, bibliographic study]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia,* 1, 4-11. [In Ukrainian].

Olha Isaieva,
Research Fellow, ORCID ID 0000-0002-8936-6361, Vernadsky National Library of Ukraine

Maryna Dorosh,
Junior Research Fellow, Vernadsky National Library of Ukraine

Tetiana Vlasova,
Junior Research Fellow, Vernadsky National Library of Ukraine

INTELLIGENT SEARCH TOOLS OF KNOWLEDGE RESOURCES IN THE PORTAL «SCIENCE OF UKRAINE»

Increasing the effectiveness of scientific research on the basis of information resources Vernadsky National Library of Ukraine (VNLU) provides the portal «Science of Ukraine» as an actual information component of the content of the official site.

An intellectual search tool in the web environment on the portal «Science of Ukraine» is an authoritative work.

New functions of authoritative work on a person are embodied in the search profile of a scientist.

The distinction between the names of persons and the names of the institutions serves for the correlation of authoritative and bibliographic files, both the electronic catalog of the VNLU and the EC libraries that are registered on the portal, and which accumulate the scientific information resources of their institutions.

The formation of a knowledge society, the consistent solution of the tasks of transforming the Library into a modern center of integration, highly intellectual processing and the targeted dissemination of scientific, cultural, business and other socially important information on all types of media is impossible without an in-depth attention to each scientist, research institution and the scientific community together.

K e y w o r d s: scientist profile, authority work, authority file, authoritative data, science resources.

Vernadsky National Library of Ukraine
3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine
E-mail: isaeva@nbuv.gov.ua
E-mail: marinaprikaza@yahoo. com
E-mail: vlasova@nbuv.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 8.04.2019 р.

УДК 01:002.2 (=161.2)(477.8+4+71+73)"1914/1939"

Луїза Ільницька,
завідувач відділу наукової бібліографії,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника (м. Львів, Україна)
2, вул. Стефаника, м. Львів 79000, Україна
E-mail: luiza.ilnytska@gmail.com

Бібліографія української книги в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині і в еміграції (1914–1939): науково-методичні засади створення видавничого проекту та його реалізація

У статті висвітлено теоретичні засади і організаційні питання створення бібліографії української книги міжвоєнного періоду на західноукраїнських землях та в еміграції, обґрунтовано актуальність такої бібліографії. Проаналізовано принципи укладання бібліографії української книги, яких дотримувалися провідні бібліографи І. Левицький, М. Комаров, Ю. Меженко. Акцентовано увагу на повноті бібліографії за рахунок використання вперше у вітчизняній бібліографічній практиці онлайн-каталогів національних бібліотек окремих європейських країн та світової бібліографічної бази WorldCat. Відзначено інформаційну наповненість бібліографічних описів завдяки дотриманню основних принципів укладання бібліографії: наочна звірка видань і розписування їх змісту, атрибуція авторства, ідентифікація видань, в яких дата виходу не зазначена, подання бібліологічних відомостей про видання (авторство обкладинки, наявність дарчих написів, автографів, печаток тощо).

К л ю ч о в і с л о в а: західноукраїнська книга, українська еміграційна книга, міжвоєнний період (1914–1939), Галичина, Буковина, Волинь, Закарпаття, онлайн-каталоги, світова бібліографічна база, національна бібліографія, засади створення бібліографії, І. Левицький, Ю. Меженко.

Українська книга на західноукраїнських землях та в еміграції міжвоєнного періоду на початок 1990-х рр., на жаль, найменше досліджена, і найменше бібліографована. Майже весь масив цих видань за радянських часів, з ідеологічних та політичних причин, знаходився у спецфондах, недоступних для широкого кола дослідників, і лише після здобуття Україною незалежності книги (як і періодичні видання) означеного періоду і регіону одержали статус «реабілітованих» видань. Запропонований на початку 1990-х рр. відділом наукової бібліографії Львівської наукової (тепер – національної) бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України видавничий проект «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939: бібліографічний покажчик» планувався як складова національної бібліографії, оскільки історія книги в цьому регіоні є явищем загальноукраїнського культурного процесу.

Актуальність такого проекту очевидна. Навіть на сьогодні це єдине джерело, яке реєструє по можливості в повному обсязі західноукраїнську та українську еміграційну книгу міжвоєнної доби. Такий вичерпний реєстр означених видань може стати для книгознавців основним джерелом дослідження книжкового руху на західноукраїнських землях і в еміграції у цей період, а відтак сприятиме створенню достовірної картини загальноукраїнського видавничого процесу. Проект підтримали Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України в особі тодішнього директора інституту, академіка Я. Ісаєвича і керівник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, доктор історичних наук Я. Дашкевич.

На початковому етапі роботи, доволі трудомісткому та тривалому у часовому вимірі, була створена алфавітна база даних, переважно на основі генерального каталогу Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, яка має найбагатшу колекцію західноукраїнської та української еміграційної книги міжвоєнного періоду (в основному, це фонди колишньої бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, які у 1940 р. увійшли до складу новоствореної академічної бібліотеки; поповнився фонд таких видань за рахунок подарованих упродовж 2000-х рр. діаспорних бібліотек Мар'яна Коця і Омеляна Антоновича). Додатково була використана польська державна бібліографія «Urzkdowy Wykaz Drukyw nieperjodycznych wydanych na terenie Polskiej», яка з 1928-го по 1939 р. систематично реєструвала українські видання в Галичині латинською графікою. Західноукраїнську книгу за 1914–1919 рр. частково реєструвала «Bibliografia Polska», а за 1922–1928 – «Przewodnik bibliograficzny». Для перегляду були

© Л. Ільницька, 2019

включені бібліографічні видання, які частково обліковували українську книгу цього регіону і періоду, як-от: «Бібліографія» [української книги в Галичині й Волині, по змозі – на Буковині, Закарпатті та еміграції за 1937, 1938 рр.] Б. Романенчука [15], що публікувалася в органі бібліологічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка у Львові – «Українській книзі», «Спис книжок видавництва ЧСВВ в Жовкві» [9]; рукописна картотека «Всеукраїнської бібліографії за 1901–1926рр.» І. Калиновича [10]; праці з історії українців у Канаді відомого дослідника М. Марунчака [11]; окремі енциклопедичні видання [3] та ін. Список використаних джерел представлений у кожному томі виданої бібліографії.

На початок 2000-х рр. алфавітна база бібліографічних описів налічувала понад 10 тисяч назв. Вона дала можливість скласти загальне уявлення про обсяг матеріалу, типологію видань, про необхідність атрибуції авторства у значної кількості книг, виданих під псевдонімами і криптонімам, а найголовніше – засвідчила необхідність наочного перегляду видань.

При укладанні томів постала проблема вироблення науково-методичних засад створення повної бібліографії західноукраїнської та української еміграційної книги означеного періоду і регіону на основі алфавітної бази даних. Насамперед слід було обрати принцип систематизації матеріалу – алфавітний, хронологічний чи територіальний (за регіонами – Галичина, Буковина, Закарпаття, Волинь, еміграція). Останній відразу відкинули як неефективний стосовно еміграційних видань. Алфавітний принцип у свій час застосував відомий бібліограф М. Комаров у своєму «Покажчику нової української літератури» (1883), хоча був свідомий переваг хронологічного принципу, який дає «спромогу слідкувати за ходою літератури і назирцем бачити її розріст в ту або іншу годину» [5, с. 4]. Проте фахівець вважав такий принцип прийнятним для багатих літератур (тут можна дискутувати з Комаровим, бо така багата література, як польська формує свою бібліографію національної книги за алфавітним принципом), а українська на той час, на його думку, була бідною.

Винятково хронологічного принципу дотримувався у своїй двотомній «Галицько-руській бібліографії» [1; 2] та «Українській бібліографії Австро-Угорщини» [16] видатний український бібліограф І. О. Левицький.

Обираючи принцип систематизації матеріалу для репертуару нової української книги 1798–1916 рр., над створенням якого працювали академічні бібліотеки Києва і Львова впродовж 1945–1949 рр., керівник проекту Ю. Меженко визначив хронологічний порядок розташування матеріалу як найдоцільніший [13, с. 12]. Тому саме цей принцип був покладений в основу робочої картотеки, створеної обома академічними бібліотеками у зазначені роки, а відтак у видання цієї архівної картотеки, здійснене впродовж 1995–2005 рр. [14].

Для укладання бібліографії української книги в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції 1914–1939 рр. також був прийнятий хронологічний принцип розташування книг, незалежно від регіону і місця видання, як найбільш доцільний, що дає змогу прослідкувати розвиток видавничого процесу на західноукраїнських землях і в еміграції загалом за означений період. Книги видавничих центрів відображені у допоміжному покажчику місць видань, що дає можливість досліднику прослідкувати зміни репертуару, тематико-типологічного профілю, обсягу видань, появу нових видавничих центрів у хронологічній послідовності.

Науково-методичне обґрунтування засад створення бібліографії початково викладено у статті керівника проекту [4]. Насамперед були чітко окреслені географічні межі: територіально бібліографія охоплює теперішні західні області України – Львівську, Тернопільську, Івано-Франківську, Чернівецьку, Закарпатську, Волинську, окремі етнічні українські території (Надсяння, Холмщина), які після Другої світової війни залишились у складі Польщі, еміграційні центри українського видавничого руху – Відень, Берлін, Ляйпциг, Прага, Подєбради, Вінніпег, Торонто, Нью-Йорк та ін.

Не менш важливою проблемою в науково-методичному обґрунтуванні бібліографії постало визначення принципів відбору літератури. Видання цього періоду мали свою специфіку: крім власне друкованих книг, багато емігрантських видань виготовлені літографічним способом. Окремі таборові видання у Тарнові, Каліші, Стрілкові, де після Першої світової війни були табори для полонених солдат російської армії та інтернованих вояків армії УНР, видавалися на шапірографі невеликими тиражами. Ці видання (художні твори, історичні праці, підручники, агітаційні брошури) іноді оформлювалися як рукописні. Специфічним є корпус циклографічних або машинописних праць, оформлених у вигляді книги. Вони є доволі рідкісними і також становлять важливе джерело вивчення видавничого процесу. Тому усталене у книгознавстві визначення терміна «книга» не могло задовольнити потреб бібліографії.

Для повноти охоплення матеріалу необхідно було порушити чистоту терміна «книга» і розширити рамки цього поняття. Окремі дослідники, наприклад Г. Швецова-Водка [22, с. 173], спираючись на міжнародні стандарти, вважають книгою друковане неперіодичне видання обсягом не менше 49 сторінок, не рахуючи обкладинки. Ю. Меженко [13, с. 11] зараховував до книги поліграфічний твір, незалежно від змісту і способу друку обсягом від 8 сторінок. Відомий книгознавець М. Куфаєв стверджував, що визначення книги у вузькому розумінні завжди буде умовним і не задовольнятиме всіх, хто досліджує книгу з різних сторін. Тому, на його переконання, книга – це «збір аркушів – рукописних або друкованих, що висловлюють думку і слово одного або багатьох авторів, і об'єднаних в інтересах автора, видавця або власника, внутрішньо й зовнішньо в одне ціле» [8, с. 11].

До покажчика, крім видань, які без застережень відповідають поняттю «книга», включаються також серіальні видання, зокрема Записки Наукового товариства імені Шевченка, праці наукових інститутів, календарі-щорічники книжкового типу з матеріалами певної тематики, призначені для окремої категорії читачів, одноднівки, альманахи, видання статутів, звітів та звідомлень різних організацій і товариств та інші матеріали, деякі з яких збереглися в єдиних примірниках або лише зареєстровані у внутрішньокнижковій чи пристатейній бібліографії.

Стосовно поняття «українська книга», об'єктом бібліографування виступають книги українською мовою (це формальна ознака), а також книги так званим язичієм, яке мало свої традиції побутування і книгодрукування у Галичині впродовж тривалого часу, книги українського автора чи української організації, видані іноземною мовою в межах регіону, які стосуються українського питання (переклади іноземною мовою не враховуються).

При створенні бібліографії використано основоположні принципи укладання фундаментальних бібліографічних видань І. О. Левицького, про які вже йшлося, зокрема: хронологічний принцип розташування матеріалу, наочна звірка видань, розписування змісту видань, повнота відбору літератури, атрибуція імен, встановлення місця і року видання, якщо такі дані відсутні.

Новизна нашого дослідження полягає і в тому, що тут вперше в українській бібліографії використані не лише каталоги і фонди академічних бібліотек України, наукових бібліотек національних університетів у Львові, Ужгороді, Луцьку, Чернівцях, але й онлайн-каталоги національних бібліотек окремих європейських країн (Польща, Німеччина, Чеська Республіка), наукових бібліотек провідних університетів США, Канади, в яких збереглося чимало еміграційних видань, яких немає у бібліотеках України. Опрацьовані матеріали в кінцевому варіанті звіряються зі світовою бібліографічною базою WorldCat. Такий принцип відбору забезпечує максимальну повноту бібліографії.

Проте, сама повнота ще не визначає інформаційної вартості бібліографії, яка досягається максимальним розкриттям змісту описаних видань. З цією метою при підготовці бібліографії обов'язковим є наочний перегляд доступних у бібліотечних фондах чи оцифрованих в Інтернет-джерелах видань, розписування змісту збірок творів авторів, збірників праць, календарів, звітів товариств чи установ, шематизмів тощо.

Інформаційна наповненість бібліографічних описів передбачає також атрибуцію авторства, зокрема розв'язання псевдонімів та криптонімів, оскільки багато видань означеного періоду через цензуру чи політичні переслідування виходили під «замаскованими іменами». Особливо це стосується видань 1920–1930-х рр., зокрема видань УВО (Української Військової Організації). Для прикладу: Волинянка Ольга. Месники: (Збірка оповідань). Львів, 1932. Насправді це видання пропагандивного відділу УВО, на основі джерел встановлено авторство Уласа Самчука. Інший приклад: Костенко Ольга. Жінка та її значіння в господарстві. Львів, 1922. Насправді це підпільне видання пропагандивного відділу УВО у Каунасі, текст якого містить інструкції для членів організації щодо поведінки на допитах. Автор видання Мартинець Володимир встановлений за еміграційними джерелами повоєнного періоду, доступними в електронній бібліотеці «Diasporiana». Сучасні загальновідомі словники псевдонімів і криптонімів: О. Дея (1969), В. Еппеля (1999), «Замасковані імена» В. Капелюшного (2001) повністю не забезпечують атрибуції авторів, які публікувалися під псевдонімами і криптонімами, тому у пошуках доводиться послуговуватися монографічними дослідженнями, окремими енциклопедичними виданнями, бібліографічними джерелами, рукописними матеріалами тощо.

Зразками такої складної ідентифікації авторства є значна частина видань. Деякі з них пропонуємо читачеві: Український Йов: Правдиве оповідання з нашого минулого / З німецького Іван Бідний (Львів, 1925). Автор захований під криптонімом С. М. Довелося шукати автора, який видав німець-

кою мовою твір про Йова. Виявилося, що у Захер-Мазоха є роман «Der Neue Hiob» (1878 р.). Порівняння частин тексту оригіналу, який є у фондах нашої бібліотеки, з перекладом підтвердило авторство Леопольда фон Захер-Мазоха.

Або взяти політичну брошуру: Петришин М. Будують чи руйнують (З приводу діяльності Організації Українських Націоналістів) (Без місця, 1932). Оскільки атрибуція авторства стосується також визначення повного імені авторів, які у виданні представлені лише ініціалами, довелося розшукувати і місце видання, і відомості про автора. На основі еміграційного видання: Онацький С. У вічному місті. Т. 2: Записки українського журналіста роки 1931–1932 (Торонто, 1981) вдалося встановити орієнтовно місце видання – Прага, а прізвище, за його даними, виявилося псевдонімом, який він приписав Миколі Троцькому. Онацький доволі розлого подав також перипетії сприйняття в еміграційному середовищі цієї, на його думку провокативної, брошури, і для дослідника української еміграції міжвоєнної доби таке видання – дуже цікавий матеріал. Проте, Онацький помилився у визначенні авторства. Насправді – це колективний псевдонім трьох авторів (Ольгерда – Іполита Бочковського, Ісаака Мазепи і Панаса Феденка), про що зазначено у виданні: Бочковський Ольгерд-Іполит. Вибрані праці та документи. Т. 1 (Київ, 2018, с. 7). Написання прізвищ та імен у виданнях цього періоду часто довільне, тому доводиться багато прізвищ та імен, особливо у перекладних виданнях з іноземних мов, уточнювати за джерелами. У бібліографії прізвище та ім'я автора подаються в заголовку опису за сучасним правописом, а за косою після назви видання – у тій формі і за тим правописом, який вживається у виданні. Для прикладу: Жуль Верн поданий у виданні як Юлій Верн. При такому способі опису, з одного боку, зберігається вимога автентичності бібліографічного запису, а з іншого – забезпечується можливість точного інформаційного пошуку для користувача.

Крім атрибуції прізвищ, велика увага приділялася ідентифікації недатованих видань, текстів у календарях, читанках, в яких досить часто укладачі видозмінювали тексти віршів, довільно скорочували, не зазначали імені автора. Уточнені дані (за друкованими або Інтернет-джерелами) стосовно авторства чи тексту публікації подаються в квадратних дужках відповідно перед текстом публікації чи після назви публікації.

Український книговидавничий процес на західноукраїнських землях міжвоєнної доби проходив у складних суспільно-політичних умовах. Значна кількість видань, присвячена Визвольним змаганням, зокрема Українським Січовим Стрільцям, це книги і календарі видавництва «Червона калина», видавничого концерну «Українська преса» Івана Тиктора та ін.

На виданнях міжвоєнного періоду в Галичині часто знаходимо позначення у тексті «сконфісковано» або на титульному аркуші – «по конфіскаті наклад другий». Характерний зразок такого видання – «Альбом українського Львова: Види Львова і знимки українських культурно-освітніх, господарських і інших установ та підприємств» (Львів, 1930), в якому, крім світлин, в кінці книги розміщено короткі інформації про історію Львова як давнього українського міста, про окремі українські установи. Цілком зрозуміло, чому на аналогічному виданні 1932 р. зазначено «По конфіскаті наклад другий». Крім того відсутня текстова частина, хоча всі світлини залишились, головне – змінена назва: «Альбом: Види Львова, знимки деяких державних і автономічних будинків та знимки українських культурно-освітних, господарських і інших установ та підприємств». Для істориків, які вивчають суспільно-політичне життя Галичини означеного періоду, подібні видання є документами доби, які заслуговують на глибше дослідження.

Укладачі вважають доцільним у бібліографічних описах подавати також відомості про поліграфічні особливості видань: назва друкарні, авторство обкладинки (авторами часто були видатні художники того часу – П. Холодний, Г. Нарбут, Е. Козак, С. Гординський, І. Крушельницький, А. Монастирський та ін.), наявність ілюстрацій, реклами. Відомості про видавництво і друкарню при описі видань важливі для фахівців, оскільки дають кількісну характеристику і визначають загальні тенденції книговидавничого процесу. Рекламу у виданнях цього періоду, особливо видавничо-книготорговельну бібліографічну інформацію у календарях, укладачі розглядають як додаткове джерело до бібліографії. Це обґрунтовується у наукових публікаціях [7]. При бібліографічних описах подаються відомості бібліофільського характеру: дарчі написи на книгах, автографи, печатки, екслібриси, які дають цінний матеріал історикам та книгознавцям для дослідження шляху книги до бібліотеки, історії формування бібліотечних фондів, вивчення міжкультурних і міжнаціональних стосунків. На багатьох виданнях екслібриси видатних церковних і громадських діячів: митрополита Андрея Шептицького, отця-доктора Йосифа Сліпого, єпископа Івана Бучка,

відомих вчених і письменників: Василя Сімовича, Івана Зілинського, Івана Огієнка, Ярослава Дашкевича, і цей ряд можна продовжувати.

Серед дарчих написів заслуговує на увагу рідкісний автограф на виданні: Лівицька-Холодна Наталя. Вогонь і попіл: Поезії. Обкладинка роботи П. Х. [Петра Холодного]. Варшава, 1934. На примірнику ЛННБУ ім. В. Стефаника напис: Юнакові « з сонцем у кишені» з сердечною подякою за його чудову збірочку Н. Лівицька-Холодна. Кому адресований напис, здогадатися неважко. Слова Б. І. Антонича «Я все – пяний дітвак із сонцем у кишені» з вірша «Автобіографія» у першій збірці «Привітання життя» (1931) сьогодні стали загальновідомими в читацькій аудиторії. Щоправда, ці слова як епіграф він повторив у вірші «Автограф» у збірці «Три перстені» (1934), яка викликала в літературних колах Львова схвалення і була навіть відзначена премією львівського Товариства письменників і журналістів. Можливо, що саме цю збірку мала на увазі Н. Лівицька-Холодна. Це єдина книга з особистої бібліотеки Богдана Ігоря Антонича, що невідомо яким чином потрапила до фондів академічної бібліотеки у Львові і, на щастя, збереглася.

У фондах ЛННБУ ім. В. Стефаника зберігся також примірник рідкісного видання: Маланюк Евген. Гербарій: Книга віршів, 1920–1924 (Гамбург, 1926) з дарчим написом: Для Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Евген Маланюк.

Оскільки багато видань означеного періоду і регіону було знищено на західноукраїнських землях у результаті двох світових воєн, для сучасних дослідників важливим інформаційним чинником є вказівка у бібліографії про наявність видання у бібліотеках в Україні чи за кордоном. Тому при кожному бібліографічному записі вказано скорочено джерело, де зберігається книга, та Інтернет-джерело, в якому є відомості про книгу.

Над виданням постійно працюють чотири наукових співробітники відділу наукової бібліографії, кожен з яких описує видання визначеного року. Вони звіряють наочно книги, розписують зміст, вводять текст у комп'ютер, здійснюють звірку масиву року зі світовою бібліографічною базою WorldCat з метою виявлення лакун. У процесі підготовки видання науковий керівник проекту здійснює поетапне редагування бібліографічних описів, консультування на предмет включення до бібліографії окремих видань, до яких в укладачів є застереження. На сьогодні вже видано чотири томи (в шести книгах) бібліографії української книги в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939, які охоплюють період від 1914-го до 1931 р. включно [17–20]. Чотири томи нараховують 9486 назв. Вже підготовлений до друку п'ятий том, який реєструє видання 1932–1935 рр. До кожного тому доданий довідковий апарат: Іменний покажчик; Покажчик місць видання; Список скорочень бібліографічних джерел; Список скорочень назв бібліотек та Інтернет-ресурсів.

Проект репертуару західноукраїнської та української еміграційної книги міжвоєнного періоду виконується в рамках ширшої відомчої теми, яка передбачає комплексне вивчення книговидавничого процесу на західноукраїнських землях та в еміграції в першій половині XX ст. і охоплює не лише репертуар української книги, але й рецепцію її в різних прошарках суспільного середовища, діяльність окремих видавничих осередків в означеному регіоні та видатних книговидавців. Реалізацією такого комплексного підходу є видання бібліографічних покажчиків, історико-бібліографічних та історико-книгознавчих праць, які можуть бути джерелом для ширших історичних, філологічних та культурологічних досліджень.

Вивчення видавничого процесу не обмежується лише укладанням бібліографічних покажчиків західноукраїнської та української еміграційної книги міжвоєнного періоду як складової національної бібліографії. Опрацьований матеріал стає базою для грунтовніших досліджень тематико-типологічного профілю видань визначеного регіону та періоду, зокрема книжкових видань календарів [6], публікацій мемуарів відомих громадських і політичних діячів та документів доби Визвольних змагань [12], діяльності видавничих осередків на західноукраїнських землях та в еміграції [16]. Також підготовлені до друку окремі історико-книгознавчі («Яків Оренштайн і українська книга XIX – першої половини XX ст.») та історико-бібліографічні («Європейська белетристика в західноукраїнських перекладах XIX – першої половини XX ст.) дослідження.

Бібліографія вводить у науковий обіг не лише багато маловідомих і невідомих видань, але й імена багатьох громадських, політичних діячів, письменників, видавців, редакторів, художників-ілюстраторів, які тією чи іншою мірою сприяли українському книговиданню. Серед поодиноких видань, які не збереглися до сьогодні в бібліотеках, у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника є невеличка книжечка: Борис Антін. З берегів Дерманки: Пісні та поезії. Книжечка перша

(Рівне: Накладом Гуртка Сільської молоді в Дермані, 1939). Як стверджує дослідник Волині Г. Демянчук у книзі «Воскреслі для життя: Літературні силуети» (1998), у жодній бібліотеці світу він не виявив цього видання. Автор Антін Борис (виступав також під псевдонімом «Монах») після Другої світової війни був репресований.

Рідкісним є також видання: Книжкові знаки Ніла Хасевича (Варшава, 1939), де зазначено, що це примірник 5-й , подарований Науковому товариству ім. Шевченка у Львові Міністерством культури УНР. У виданні також вказано, що надруковано було 200 примірників ручної роботи з оригінальних дереворитів, у тому числі 25 іменних бібліофільських і 175 нумерованих (від 1 до 175). Кожний примірник підписаний автором. Отже, один з них, а саме 5-й зберігався в колишній Бібліотеці НТШ.

Бібліографія стає важливим джерелом вивчення історії українського друку на західноукраїнських землях та в еміграції міжвоєнної доби у контексті світового культурного процесу. Перші три томи бібліографічного покажчика «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939» знайшли практичне застосування при підготовці додаткового тому «Друкованого зведеного каталогу україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923».

Створення репертуару української книги на західноукраїнських землях та в еміграції у міжвоєнний період як складової національної бібліографії, якої й досі немає в Україні, мало наметі спонукати провідні наукові бібліотеки нашої держави працювати над її створенням. Вже опрацьований масив видань означеного періоду і регіону стає базою для ґрунтовних досліджень видавничого процесу.

У 2019 р. завершується підготовка до друку «Анотованого каталогу українських видавництв і видавничих серій в Галичині, 1914–1939 рр.» М. В. Мовної. Він дасть змогу панорамно розглядати видавничий процес в означеному регіоні, оскільки містить не лише реєстр видавництв, але й літературу про їх діяльність.

Важлива роль у видавничому процесі належить персоналіям видавців. «Феноменом української видавничої справи» дослідники називали Якова Оренштайна, засновника «Галицької Накладні» в Коломиї (1903–1915) та «Української Накладні» в Лейпцигу (1918–1930-ті). Видання Я. Оренштайном творів українського письменства і мистецтва, художніх цінностей загальноукраїнського масштабу вводило українську книгу у світовий культурний простір. Основою для історико-бібліографічного дослідження Н. І. Кошик і О. Т. Юркевич «Яків Оренштайн і українська книга XIX – першої половини XX ст.», яке вже передано до друку, були матеріали нашого бібліографічного покажчика «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939».

Тематичний діапазон досліджень західноукраїнської та української еміграційної книги міжвоєнного періоду істотно розширює історико-бібліографічна праця С. Н. Когут «Рецепція творів західноукраїнських письменників у польських літературознавчих джерелах 1914–1939 рр.», яку автор готує до друку спільно з фахівцями кафедри україністики Варшавського університету. Вона сприятиме вивченню української літератури в контексті розвитку загальноєвропейської літератури та літературознавства. Робота над виданням завершується у 2019 р.

Отже, можемо констатувати, що науково-бібліографічне дослідження української книги на західноукраїнських землях та в еміграції у міжвоєнний період покликане представити цілісну картину розвитку українського книговидавничого процесу у даному регіоні і стати джерельною базою для дослідників історії українського книгознавства і української культури загалом.

Список бібліографічних посилань

1. *Галицко-руская Библіографія XIX столѣтія съ увзгляденіем изданій, появившихся въ Угорщинѣ и Буковинѣ (1801-1886)* / Составилъ Иванъ Ем. Левицкій. Т. 1: Хронологическій списокъ публікацій [1801–1860]. [Передм. І. О. Левицького]. Львовъ : Изданіе автора, 1887–1888. XXII, 162 с.

2. *Галицко-руская Библіографія XIX столѣтія дополненная русскими изданіями вышедшими въ Венгрии и Буковинѣ (1801–1886)* / Составилъ Иванъ Ем. Левицкій. Т. II: Хронологическій списокъ публікацій [1861–1886]. . Львовъ: Изданіе автора, 1895. VIII, 736 с.

3. *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів* / укладачі: Павло Роберт Магочій, Іван Поп, пер. з англ. мови Надія Кушко. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2010. 856 с.+XXXII, іл.

4. Ільницька Л. І. Бібліографія західноукраїнської та української еміграційної книги міжвоєнного періоду (1914–1939): засади створення. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. 2005. Вип. 13. С. 39–51.

5. Комаров М. Передмова. *Бібліографічний покажчик нової української) літератури (1798–1883)* / зібрав М. Комаров. Київ, 1883. С. 4–5.

6. Кужель Л. Я. Західноукраїнська книга в еміграційних календарях США і Канади 20-х – 30-х рр. XX ст.: пропаганда, розповсюдження, біограми редакторів . *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. 2007. Вип. 15. С. 137–160.

7. Кужель Л. Я., Жеваженко І. А. Реклама у західноукраїнських та українських еміграційних календарях 1920-х років: типи і стереотипи. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника*. 2013. Вип. 5(21). С. 116–139.

8. Куфаєв М. М. Книга як поняття і предмет науки та бібліографія як документальна наука про книгу . *Бібліологічні вісті*. 1925. № 1/2. С. 5–26.

9. Лукань Р. *Спис книжок видавництва ЧСВВ в Жовкві.* Жовква, 1936. 36 с.

10. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника. Відділ рукописів. Фонд 57: Архів Івана Калиновича.

11. Марунчак М. *Студії до історії українців Канади літератури і друку піонерської доби. Т. 3: Історія преси*. Вінніпег, 1968–1969. 284 с.

12. Морозова І. В. Українські еміграційні та західноукраїнські видання 1920-х рр.: спогади, документи, матеріали. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.* 2015. Вип. 7(23). С. 277–301.

13. *На шляху до створення репертуару української книжки: протокол наради, присвяченої складанню «Бібліографії української книги 1798–1914 рр.», яка відбулася в Бібліотеці АН УРСР 21–22 грудня 1945 р.* / підгот. тексту і приміт. Л. І. Ільницької; авт. вступ. статті і відп. ред. Я. Р. Дашкевич ; АН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, Львів. від-ня Археогр. комісії. Львів, 1991. 61 с.

14. *Репертуар української книги, 1798–1916: матеріали до бібліографії.* Т. 1–9 / упорядкув., підгот. до друку та приміт. Л. І. Ільницької, О. І. Хміль ; наук. ред., передм. Я. Р. Дашкевича; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського. Львів. від-ня. Львів, 1995–2005.

15. Романенчук Б. Бібліографія. *Українська книга*. 1937. № 2. С. 62–64; № 3. С. 87–90; № 4/5. С. 119–128; № 7/8. С. 183–193; № 9/10. С. 210–218; 1938. № 2. С. 46–53; № 4. С. 75–80; № 8/10. С. 130–148; 1939. № 1. С. 16–26.

16. *Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900* / Уложив на підставі автопсії Іван Ем. Левицький. Т. I [Роки 1887–1889]. Львів: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка,1909. 290 с.; Т. 2: [Роки 1890–1891]. Львів, 1910. 262 с.; Т. 3 [Роки 1892–1893]. Львів, 1911. 290 с.

17. *Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939:* бібліографічний покажчик. Т. 1: 1914–1919 / НАН України, ЛННБ України імені В. Стефаника; уклад.: Л. І. Ільницька (керівник проекту), Т. М. Дубова, Л. Я. Кужель, Н. А. Рибчинська, Л. Т. Сущ; відп. ред. М. М. Романюк. Львів, 2010. 472 с.

18. *Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939:* бібліографічний покажчик. Т. 2: 1920–1923 / НАН України, ЛННБ України імені В. Стефаника; уклад.: Л. І. Ільницька (керівник проекту), М. А. Ільницька, Л. Я. Кужель, Н. А. Рибчинська, Л. Т. Сущ, за участю Т. М. Дубової; відп. ред. М. М. Романюк. Львів, 2012. 804 с.

19. *Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939*: бібліографічний покажчик. Т. 3: 1924–1927: у 2 кн. / НАН України, ЛННБ України імені В. Стефаника, відділ наукової бібліографії; уклад.: Л. І. Ільницька (керівник проекту), Т. М. Дубова, І. А. Жеваженко, Л. Я. Кужель, І. В. Морозова, Н. А. Рибчинська, М. А. Шуварик; відп. ред. М. М. Романюк. Львів, 2015. Кн. 1: 1924–1925. 448 с.; Кн. 2: 1926–1927. С. 449–1020.

20. *Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939:* бібліографічний покажчик. Т. 4: 1928–193:. у 2 кн ./ НАН України, ЛННБ України імені В. Стефаника, уклад.: Л. І. Ільницька (керівник проекту), Т. М. Дубова, Л. Я. Кужель, І. В. Морозова, Н. А. Рибчинська, відп. ред. М. М. Романюк. Львів, 2018. Кн. 1: 1928–1929. 498 с.; Кн. 2: 1930–1931. С. 499–1044.

21. Хміль О. І. Видавнича діяльність українських осередків у Франції, Чехословаччині, Німеччині у рецепції журналу «Тризуб» (1925–1940). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.* 2015. Вип. 7(23). С. 243–364.

22. Швецова-Водка Г. М. *Документ і книга в системі соціальних комунікацій.* Рівне, 2001. 437 с.

References

1. Levytskii, I. (Comp.). (1887-1888). *Galitsko-ruskaia Bibliografiia XIX stoletiia s uvzgliadneniem izdanii, poiavivshikhsia v Ugorshchyne i Bukovyne (1801-1886)* [Galitsko-ruskaya Bibliography of the XIXth century with a review of the edition appearing in Hungary and Bukovyna (1801–1886). Vol. 1: Chronological list of publications [1801–1860]. Lviv. [In Russian].

2. Levitskii, I. (Comp.). (1895). *Galitsko-ruskaia Bibliografiia XIX stoletiia dopolnennaia russkimi izdaniiami vyshedshymi v Vengrii i Bukovine (1801-1886). T. II: Khronologicheskii spisok publikatsii [1861-1886].* [Galician-Ruskaya Bibliography of the XIXth century, supplemented by Ruski editions published in Hungary and Bukovyna (1801-1886) – T. II: Chronological list of publications [1861-1886]. Lviv. [In Russian].

3. Mahochii, Pavlo Robert, Pop, Ivan. (Eds.) (2010). *Entsyklopediia istorii ta kultury karpatskykh rusyniv.* [Encyclopedia of the history and culture of the Carpathian Rusyns]. Uzhhorod, Ukraine. [In Ukrainian].

4. Ilnytska, L. I. (2005). Bibliohrafiia zakhidnoukrainskoi ta ukrainskoi emihratsiinoi knyhy mizhvoiennoho periodu (1914-1939): zasady stvorennia [Bibliography of the Western Ukrainian and Ukrainian Emigration Book of the Interwar Period (1914-1939): Principles of Creation]. *Zapysky Lvivskoi naukovoi biblioteky im. V. Stefanyka* [Notes of the Lviv Vasyl Stefanyk Scientific Library], 13, 39-51. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

5. Komarov, M. (1883). Peredmova [Preface]. *Bibliohrafichnyi pokazhchyk novoi ukrainskoi literatury (1798-1883)* [Bibliographic Index of New Ukrainian Literature (1798–1883)]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

6. Kuzhel, L.Ya. (2007). Zakhidnoukrainska knyha v emihratsiynykh kalendariakh SSHA i Kanady 20-kh – 30-kh rr. XX st.: propahanda, rozpovsiudzhennia, biohramy redaktoriv [West Ukrainian book in the USA and Canada's emigration calendars of the 20's and 30's XX centuries: Propaganda, distribution, biographies of editors]. *Zapysky Lvivskoyi naukovoi biblioteky im. V. Stefanyka* [Notes of the Lviv Vasyl Stefanyk Scientific Library], 15, 137-160. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

7. Kuzhel, L. Ya., Zhevazhenko, I. A. (2013). Reklama u zakhidnoukrainskykh ta ukrainskykh emihratsiinykh kalendariakh 1920-kh rokiv: typy i stereotypy [Advertising in the Western Ukrainian and Ukrainian emigration calendars of the 1920 s: types and stereotypes] *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoi biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka* [Notes of the Lviv Vasyl Stefanyk Scientific Library], 5(21), 116-139. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

8. Kufaiev, M. M. (1925). Knyha yak poniattia i predmet nauky ta bibliohrafiia yak dokumentalna nauka pro knyhu [Book as a concept and subject of science and bibliography as a documentary science about the book]. *Bibliolohichni visti* [Bibliological News], 1/2, 5-26. [In Ukrainian].

9. Lukan, R. (1936). *Spys knyzhok vydavnytstva CHSVV v Zhovkvi* [The book list of Saint Basil the Great Religious order publishing house in Zhovkva]. Zhovkva. [In Ukrainian].

10. Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrayiny imeni V. Stefanyka. Viddil rukopysiv. Fond 57: Arkhiv Ivana Kalynovycha [The Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific Library of Ukraine. Department of Manuscripts. Fund 57: Archive of Ivan Kalynovych] [In Ukrainian].

11. Marunchak, M. (1968-1969). *Studii do istorii ukraintsiv Kanady. T. 3: Istoriia presy, literatury i druku pionerskoi doby* [Studies of the history of Ukrainians in Canada. T. 3: History of the Press, Literature and Printing of the Pioneer Age]. Vinnipeh, Canada. [In Ukrainian].

12. Morozova, I. V. (2015). Ukrainski emihratsiini ta zakhidnoukrainski vydannia 1920-kh rr.: spohady, dokumenty, materialy [Ukrainian emigration and Western Ukrainian publications of the 1920's.: memories, documents, materials]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoi biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka* [Notes of the Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific Library of Ukraine], 7(23), 277-301. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

13. Ilnytska, L. I. (Comp.). (1991). *Na shliakhu do stvorennia repertuaru ukrainskoi knyzhky: protokol narady, prysviachenoi skladanniu «Bibliohrafii ukrainskoi knyhy 1798-1914 rr.», yaka vidbulasia v Bibliotetsi AN URSR 21-22 hrudnia 1945 r.* [On the way to the creation of a repertoire of the Ukrainian book: the minutes of the meeting devoted to the compilation of «Bibliography of the Ukrainian Book of 1798-1914», which took place in the Library of the AS of the USSR in December 21-22, 1945]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

14. Ilnytska, L. I., Khmil, O. I. (Comp.). (1995-2005). *Repertuar ukrainskoi knyhy, 1798–1916: materialy do bibliohrafii.* T. 1-9 [Repertoire of the Ukrainian book, 1798–1916: materials to the bibliography. T. 1-9]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

15. Romanenchuk, B. (Comp.). (1937-1939). Bibliohrafiia. [Bibliography] *Ukrainska knyha [Ukrainian book]* 1937. 2, 62-64. 3, 87-90. 4/5, 119-128. 7/8, 183-193. 9/10, 210-218; 1938. 2, 46-53. 4, 75-80. 8/10, 130-148; 1939. 1, 16-26. [In Ukrainian].

16. Levytskyi, I. (Comp.). (1909-1911). *Ukrainska bibliohrafiia Avstro-Uhorshchyny za roky 1887-1900.* T. I-3 [Ukrainian bibliography in Austro-Hungary for the years 1887-1900. T. I-3.]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

17. Ilnytska, L. I., Dubova, T. M., Kuzhel, L. Y., Rybchynska, N. A., Sushch, L. T. (Comp.). (2010). *Ukrainska knyha v Halychyni, na Bukovyni, Zakarpatti, Volyni ta v emihratsii, 1914-1939: bibliohrafichnii pokazhchyk.* T. 1: 1914-1919 [Ukrainian book in Galicia, Bukovyna, Zakarpattia, Volyn and in emigration, 1914-1939: bibliographical index. T. 1: 1914-1919]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

18. Ilnytska, L. I., Kuzhel, L. Y, Rybchynska, N. A., Sushch, L. T., Dubova, T. M. (Comp.). (2012). *Ukrainska knyha v Halychyni, na Bukovyni, Zakarpatti, Volyni ta v emihratsii, 1914-1939 : bibliohrafichnyj pokazhchyk.* T. 2 : *1920-1923.* [Ukrainian book in Galicia, Bukovyna, Zakartattia, Volyn and in emigration, 1914-1939: bibliographical index. T. 2: 1920-1923]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

19. Ilnytska, L. I., Dubova, T. M., Zhevazhenko I. A. , Kuzhel, L. Y., Morozova, I. V., Rybchynska, N. A., Shuvaryk, M. A. (Comp.). (2015). *Ukrainska knyha v Halychyni, na Bukovyni, Zakarpatti, Volyni ta v emihratsii, 1941-1939: bibliohrafichnyi pokazhchyk.* T. 3: 1924-1927. U 2-kh knyhakh. [Ukrainian book in Galicia, Bukovyna, Zakartattia, Volyn and in emigration, 1914-1939: bibliographical index. T. 3: 1924-1927. In two books]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

20. Ilnytska, L. I., Dubova, T. M., Kuzhel, L. Y., Morozova, I. V., Rybchynska, N. A. (Comp.). (2018). *Ukrainska knyha v Halychyni, na Bukovyni, Zakarpatti, Volyni ta v emihratsii, 1914-1939: bibliohrafichnyi pokazhchyk.* T. 4: 1928-1931. U 2-kh knyhakh [Ukrainian book in Galicia, Bukovyna, Zakarpattia, Volyn and in emigration, 1914-1939: bibliographical index. T. 4: 1928-1931. In 2 books]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

21. Khmil, O. I. (2015). Vydavnycha diialnist ukrainskykh oseredkiv u Frantsii, Chekhoslovachchyni, Nimechchyni u retseptsii zhurnalu «Tryzub» (1925-1940) [Publishing activity of Ukrainian centers in France, Czechoslovakia, Germany at the reception of the magazine «Tryzub» (1925-1940)]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoi biblioteky Ukrayiny im. V. Stefanyka* [Notes of the The Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific Library of Ukraine], 7(23), 243-364. [In Ukrainian].

22. Shvetsova-Vodka, H. (2001). *Dokument i knyha v systemi sotsialnykh komunikatsii* [Document and book in the system of social communications]. Rivne, Ukraine. [In Ukrainian].

Luiza Ilnytska,
Head of the Scientific Bibliography Department, Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine (Lviv, Ukraine)

BIBLIOGRAPHY OF THE UKRAINIAN BOOK IN GALICIA, BUKOVYNA, ZAKARPATTIA, VOLYN AND IN EMIGRATION, 1914-1939: SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE CREATION ND REALIZATION OF THE PUBLISHING PROJECT

The article presents theoretical foundations and organizational issues related to the process of creation of the bibliography of Ukrainian editions during the interwar period in the Western Ukraine and in emigration. The publishing project of the Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine produced four volumes (in six books) of the bibliographical index «Ukrainian book in Galicia, Bukovyna, Zakarpattia, Volyn and in emigration, 1914-1939», which catalogue editions of 1914-1931, whereas following two volumes are currently in preparation. In this article we prove the importance of such the bibliography, given the fact that the Ukrainian editions of this period have been contained in the restricted access "Special archive" until the early 1990's. A complete list of such publications will provide an opportunity to create a real picture of the all-Ukrainian cultural process during the interwar period. We analyze the bibliography principles for Ukrainian editions developed by leading Ukrainian bibliographers I. Levytskyj, M. Komarov, and Yu. Mezhenko. The main research database is the archive of the Academic library in Lviv, which holds the most complete collection of the Ukrainian editions of the given period and the region. We emphasize on the completeness of the bibliography due to the use, for the first time in Ukraine, the available online catalogues of the National libraries of certain European countries and the WorldCat bibliography database. We also point out on the information completeness of the bibliography records achieved by preserving the main principles of the bibliography: personal eye-check of the editions and their contents, attribution of the authorship, identification of publications with no publishing date, inclusion of the specific information about the publication (the authorship of the cover, gift inscriptions, autographs, seals, etc.).

K e y w o r d s: Ukrainian editions, Western Ukraine, Galicia, Bukovyna, Zakarpattia, Volyn, interwar period (1914-1939), Ukrainian emigration, WorldCat.

Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine
2, Stefanyka Street, Lviv, 79000, Ukraine
E-mail: luiza.ilnytska@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 2.04.2019 р.

УДК 027.4:0.21.4(477-25)"2014/..."

Вікторія Колеснікова,
канд. іст. наук, завідувач Наукової бібліотеки Інституту археології НАН України,
старший науковий співробітник Національного музею Революції Гідності (м. Київ, Україна)
12, просп. Героїв Сталінграда, Київ, 04210, Україна
e-mail: bibliarch@ukr.net

Бібліотека Майдану: шлях від революційної читальні до бібліотеки Музею Революції Гідності

Бібліотека Майдану розглядається як громадська ініціатива, що виникла в стінах Українського дому під час Революції Гідності, як «місце духу», де люди читали, думали, дискутували, духовно відновлювалися. Розкривається культурно-просвітницька роль Книгозбірні на барикадах. Завдяки самовідданості бібліотекарів-волонтерів тут постійно організовувалися зустрічі з українськими письменниками, вченими, митцями, проходили музично-поетичні вечори, культурознавчі лекторії.

К л ю ч о в і с л о в а: Революція Гідності, Бібліотека Майдану, практика «чесного слова», бібліотекарі-волонтери, Майдан у книжках.

На сьогодні існує чимало видань, присвячених подіям Революції Гідності – їх вже близько двох сотень. Більша частина з них – це публіцистичні чи документальні видання, є також поетичні збірки, художні твори і, навіть, дитячі книжки. Однак, ще дуже мало наукової та аналітичної літератури, яка висвітлювала б різні аспекти подій зими 2013–2014 рр. та їх вплив на зміцнення української політичної нації, української державності, зрештою на виведення України на шлях сталого розвитку.

Мета статті – дослідити одне з явищ, породжених Майданом: «територію розуму», революційну читальню – Бібліотеку Майдану.

Бібліотека протесту – це справжня бібліотека, яка діяла в межах тимчасового протестного табору. Таке визначення дає у своїй статті, присвяченій Бібліотеці Майдану, дослідниця зі США Шеррін Франс (Sherrin Frances) [3]. Тривалість життя таких бібліотек (а ці приклади, до речі, непоодинокі), як правило, є дуже короткою – від двох–трьох тижнів до двох–трьох місяців. Такі утворення виникають спонтанно, і зазвичай, стрімко нарощують свою колекцію до кількох тисяч друкованих видань, переважно через пожертвування та волонтерство. Як правило, бібліотека протесту є місцем, де людина затримується: читає, вступає в розмови (часто не лише політичні), грає в шахи чи інші ігри, а також відвідує різні заходи, бере участь у дискусіях. Коли політичний протест закінчується, то завершується і діяльність бібліотеки – а її книги часто поширюються серед інших бібліотек або організацій. Але інколи бібліотекарі-активісти зберігають такі колекції і намагаються продовжувати роботу бібліотеки, хоча зазвичай це триває недовго. Авторка також наголошує, що цінності, які поділяють бібліотекарі-активісти «бібліотек протесту», є спільними незалежно від країни, вони не пов'язані з політичними та культурними кордонами [3]. Шеррін Франс не була присутня на Майдані під час революційних подій. Її робота побудована на інтерв'ю з волонтерами Бібліотеки Майдану, зробленими під час візиту до Києва у 2016 р. На сьогодні це єдина, відома нам, наукова стаття про Бібліотеку Майдану. Проте існує чимало репортажів та відеоматеріалів про цю ініціативу, зроблених безпосередньо в Українському домі взимку – навесні 2014 р. [1, 2, 4–15, 17–19]. Невеличка стаття про революційну читальню розміщена у книзі «Люди Майдану. Хроніка» (проект газети «День») [16, с. 182]. При підготовці даної публікації нами були використані спогади, інтерв'ю численних бібліотекарів-волонтерів, а також власний досвід з організації та налагодження діяльності Бібліотеки Майдану від її перших кроків і до сьогодення.

Бібліотека Майдану була заснована фактично відразу після звільнення (у ніч з 25 на 26 січня 2014 р.) Українського дому, в якому впродовж майже двох місяців дислокувалися силовики, зокрема бійці підрозділу «Беркут». Сама ідея створення бібліотеки належить подружжю із Дніпра – Інні і Віктору Бісовецьким, які на той час упродовж кількох днів перебували в Києві. Саме вони приду-

© В. Колеснікова, 2019

мали назву і створили сторінку «Бібліотека Майдану» на Фейсбуці, де й повідомили про свої наміри організувати в Українському домі бібліотеку для людей на барикадах, запрошували киян приносити з дому книги, а волонтерів – долучатися до роботи бібліотеки.

Почалося все… з чашки кави.

Інна пояснює, що за ранковою кавою вона з чоловіком Віктором дізналася про звільнений Український дім:

«Це були просто слова: – А може, ми би там щось зробили? – Може. – А що ми там можемо зробити? – А давай бібліотеку. І ми її зробили. Це була спонтанна ідея» [7].

Як відомо, на Майдані кожен знаходив себе і самовиражався. Для подружжя Бісовецьких таким самовираженням стало створення бібліотеки. Спочатку вони пішли на Житній ринок і попросили декілька порожніх коробок. Потім Інна з подругою ці коробки відповідним чином оформили, щоб вони були яскраві та помітні. А Віктор сформував на Фейсбук спільноту, яка на початку мала всього 4 «лайки» – два від Віктора та Інни і два від їхніх друзів, але дуже швидко коло залучених до спільноти людей зросло майже до трьох тисяч.

Спочатку йшлося про ініціативу, подібну до «буккросінгу». «Ніхто з нас не уявляв навіть, що це буде справжня бібліотека з полицями, книжками, з професійними бібліотекарями у якості волонтерів. Ми це уявляли трошки по-іншому. Думали, що треба зробити гарну коробочку, щоб люди помічали її. Та покласти туди якісь книжечки, щоб люди, які там ночують, які там сидять, мали змогу погрітися і якось відволіктися» [7].

Ініціатива виявилася більш ніж успішною. В одному з репортажів читаємо: «Ввечері тут просто немає де присісти – всі стільці під стінами зайняті. Чоловіки в касках, масках та камуфляжних куртках читають. І при цьому зворушливо спираються на свої дубинки і щити…» [17].

Зайнятий протестувальниками Український дім завдяки діям десятків добровольців та численним пожертвуванням за лічені дні перетворився на потужний громадський центр для протестуючих. Там надавалися безкоштовні юридичні консультації, місця для сну, медична та психологічна допомога, демонструвалися кінофільми, організовувалися лекції Відкритого університету Майдану, мистецькі акції, функціонували інформаційна служба, каплиця, Майдан-SOS, пункт забезпечення одягом та харчуванням і, звісно ж, бібліотека. Про наявність Бібліотеки на початках повідомляв скромний аркуш паперу зі стрілочкою, що вказувала напрям руху. За цією стрілочкою я й рушила, прийшовши увечері 27 січня до Українського дому, і з того часу ми разом… Пізніше з'явився великий фанерний щит з написом «Бібліотека Майдану» та посиланням на Фейсбук-сторінку, який стояв справа біля сходів у холі Українського дому.

Бібліотека Майдану була особливим утворенням. Тут ніхто не вів обліку книжок і не записував читачів. Від традиційних публічних бібліотек вона взяла хіба що саму лише назву. Бібліотека Майдану стала своєрідною благодійною платформою, де кожен бажаючий міг долучитися до спільного творення: принести книги, аби їх могли читати протестувальники. До того ж, це була єдина бібліотека в країні, яка працювала цілодобово сім днів на тиждень.

Кожна наша книга мала особливий штамп «Бібліотека Майдану». Спершу це був просто звичайний набірний штамп, але згодом з'явився оригінальний – із зображенням хлопчика із книжкою на барикаді та своєрідним шрифтом.

Цей штамп має свою історію. Існує доволі відоме фото з протестувальником, котрий читає книгу, сидячи на барикаді на вул. Грушевського. За мотивами цього фото Юрко Журавель створив шарж, а Ілля Стронговський дружньо відгукнувся на наше прохання і на його підставі зробив логотип для Бібліотеки Майдану. Невдовзі по тому до Бібліотеки завітала пані, яка принесла вишиту нею та вставлену в рамку картину за шаржем Юрка Журавля. На жаль, не запам'яталося її ім'я. Ця вишивка весь час перебувала на видному місці на столі у Бібліотеці Майдану. Її брали з собою під час захоплення Українського дому 18 лютого, а потім повернули на місце. Вона стала своєрідним символом Бібліотеки. Після Майдану ця вишивка

поїхала до Дніпра з одним з наших волонтерів, бо він не міг з нею розлучитися.

Наведемо фрагмент інтерв'ю з В'ячеславом Брюховецьким (2014 р.), яке чудово відображає суть поєднання начебто непоєднуваного:

«– Одна з популярних фотографій із Майдану (з неї вже навіть зробили канву для вишивки хрестиком) зображує студента в шоломі й протигазі, який на закрижанілій барикаді на тлі спаленого автобуса читає книжку. Можливо, вашого улюбленого Хемінгуея, хтозна... Але оскільки війна й читання – речі, які погано поєднуються, що б ви порадили молоді: вчитись чи мітингувати?

– Це вибір кожного. Я не засуджую студента, який сидить у бібліотеці і вчиться. Може, він фізично не може бути на барикадах... А вчитися – це також протест, бо «гопники» не вчаться, це ясно. Але я, будучи студентом, зараз стояв би на барикадах.

– На шкоду розумовій праці?

– А боротьба – також розумова праця» [14].

Волонтер Віктор Бісовецький також влучно охарактеризував Бібліотеку Майдану як «місце розуму», де люди читають, мислять, спілкуються та духовно відновлюються [8].

Перші книги для Бібліотеки Майдану пожертвували самі ж її засновники, потім – перші її волонтери. Дуже швидко, практично з наступного дня після заснування, книги стали приносити кияни (особливо активно це відбувалося по неділях у дні Віче, тоді потік книжок був просто величезним), згодом до справи долучилися автори і видавництва. Отримували ми також регулярну «доставку» свіжих випусків «Газети по-українськи» та журналу «Країна» у чималій кількості примірників (по кілька пачок).

Зі спогадів Насті Макаренко, волонтера, співкоординаторки Бібліотеки Майдану: «Я, працюючи у видавництві, відразу, прочитавши про БМ, попрямувала до Українського дому з повним пакунком книжок нашого видавництва, якими заповнила до кінця вже другу коробку. Але, передавши книжки, відразу додому не пішла, а лишилася ще й поволонтерити… Дуже багато книг приносили самі автори – для них це було дуже почесно, – кожен хотів лишити окрім свого підпису якесь побажання, на кшталт «Разом і до перемоги» тощо. Коли чутка про Бібліотеку Майдану уже розійшлася за межі київського Майдану, книги нам стали надсилати й з інших регіонів України. Також були прецденти й із-за кордону (Польщі, Німеччини, США, Канади і т. д.)».

Особливе враження справив візит молодої жінки, однієї з перших дарувальниць, яка підійшла до нашого столика з фірмовим пакетом книгарні «Є» і дістала з нього декілька спеціально підібраних (!) та щойно куплених (!) книг. На жаль, не вдалося запам'ятати, які конкретно то були книги (щось з історії, визвольної боротьби, твори сучасних українських авторів), але якісні, добре видрукувані і недешеві. Надалі теж були непоодинокі випадки, коли спеціально приносили книги, щойно куплені під замовлення у книгарні, однак, то був чи не перший момент чіткого розуміння, які цінності рухали людьми, котрі відстоювали своє майбутнє на Майдані.

Розпочавши свою діяльність 27 січня 2014 р. з одного столика та кількох кольорових коробок для збору книг, невдовзі ми отримали перші шафи від одного з київських офісів. Але за кілька днів вже відчувалася критична нестача місця для зберігання книжок, бо всі наші шафи швидко заповнились. На заклик про допомогу на Фейсбук-сторінці Бібліотеки Майдану відгукнулися працівники дитячої бібліотеки Дніпровського району (вул. Шумського, 4а), які запропонували нам шість стелажів, що були списані і не використовувалися за призначенням. 1 лютого 2014 р. ми перевезли ці стелажі до Українського дому і істотно трансформували свій простір.

Фактично з перших днів Бібліотека почала формувати своєрідні списки побажань – перелік книг, які запитували найчастіше, а також індивідуальні побажання. Все це публіковувалося на Фейсбук-сторінці Бібліотеки Майдану. І люди майже завжди відгукувалися. Так, одного разу ми повідомили, що нам бракує Конституції України, за кілька днів її принесли стільки, що потім кожен охочий мав собі примірник. Деякі з них збереглися й досі.

При створенні Бібліотеки Майдану передбачалося, що по завершенні її діяльності, з перемогою Революції, книги будуть відправлені до сільських бібліотек. Проте долучитися до проекту «100 книжок для сільської бібліотеки», започаткованого письменницею Мілою Іванцовою, довелося набагато раніше. З огляду на велику кількість книжок, які вже не вміщалися на стелажах, ми в перших числах лютого почали формувати коробки з літературою для розсилки по різних бібліотеках, переважно сільських: відправляли за конкретними адресами, які зазначали протестувальники, а також до відомих нам сільських книгозбірень (кошти на ці відправлення збирали у спеціальну скриньку), інколи віддавали майданівцям, котрі їхали додому.

Одразу почали формувати базу відправлень – фіксували в таблиці адреси та контакти. Відчували постійну нестачу пакувального матеріалу. Пусті коробки приносили колеги, просили в магазинах, у їдальні Українського дому тощо. Одного разу завантажили більше 40 коробок з книжками до мікроавтобуса, який їхав у Тальнівський район. І зробили це вчасно, бо за кілька днів в Українському домі з'явилися спецпризначенці.

У Бібліотеці не вівся облік читачів та виданих їм книжок. Передусім це не робилося з міркувань безпеки – записувати прізвища майданівців в ситуації, що склалася, означало наражати людей на небезпеку. Але не менш важливою була взаємна довіра між тими, хто приносив книжки, тими, хто їх зберігав, видавав, розсилав і тими, хто їх читав. Довіра як нова цінність. Аби матеріалізувати почуття відповідальності за взяту книгу та водночас хоча б орієнтовно визначити кількість читачів Бібліотеки Майдану, які брали книжки, була запроваджена практика «чесного слова». Ідея належала авторці цих рядків і була напрочуд простою: для того, аби взяти щось почитати, достатньо було лишити своє «чесне слово», написане власноруч на клаптику паперу. Формулювання «чесних слів» були досить різними: хтось просто писав ці два слова, хтось додавав підпис чи дату, хтось висловлював свою думку: «Пре-чесне словечко», «Даю слово повернути за 3 години», «Чесне слово офіцера», «Обіцяю цього разу повернути», «Хай живе бібліотека!», «Клянусь, що поверну, якщо буду живий». Про практику чесного слова «Вавілон 13» навіть відзняв окремий сюжет [2]. Завдяки цим клаптикам паперу ми з'ясували, що у січні–лютому кількість наших щоденних читачів сягала 100–150 осіб!

Звичайно, Бібліотека Майдану мала певні власні правила. Головне, «Прочитав – поверни», було написане на жовтому папері і містилося на стіні поруч з назвою бібліотеки. Решта, більш деталізовані та не менш важливі «Правила користування», були прописані окремо і також висіли на стіні бібліотеки:

1. Книжка – не дрова. У бочку не кидай!
2. Книжка не камінь. Не жбурляй нею у «беркут»!
3. Книжка не устілка – сторінки у чоботи не пхай!
4. Книжка не шина. Для барикад використовуй інші матеріали!
5. Коли закінчиться наша боротьба, книжки з Бібліотеки Майдану поїдуть до сільських бібліотек. Тому, насправді, правило одне:

ПРОЧИТАВ – ПОВЕРНИ!

На запитання «Коли потрібно повернути книги?» волонтери бібліотеки зазвичай відповідали: «Не пізніше кінця Революції». Ще однією нашою незмінною прикметою були цукерки. Спочатку передбачалося, що цукерка буде своєрідною «нагородою» відповідальному читачеві за повернення книги. Але дуже скоро стало зрозуміло, що цукерка просто має бути. Самі волонтери Бібліотеки цукерки купували зрідка. Як правило, в якості подарунків їх також приносили кияни.

Отримавши можливість розширити простір та розставити книги на стелажах, ми одразу ж структурували свій фонд за тематичним принципом. З'явилися розділи української класики, сучасної української літератури, філософії, психології, детективних творів, зарубіжної літератури, поезії, літератури іноземними мовами, дитячої, а з часом на окремому стелажі розмістили книги, присвячені руху опору. В середені тематичного розділу намагалися дотримуватися алфавітної розстановки. Хоча, враховуючи постійний рух фонду, тематика час від часу змінювалася: ми постійно трансформували вже існуючі розділи, додавали нові. Хто б не брав у нас інтерв'ю, завжди запитував, які книги найчастіше беруть протестувальники, часто наводячи на думку, що це мали б бути книги, пов'язані з визвольною боротьбою. Проте, попитом користувалася доволі різна література. З найбільш часто запитуваних – українська класика, сучасна українська література, психологія, філософія, причому завжди просили саме першоджерела – Ніцше, Канта, Гегеля. Такі книги розбиралися відразу, як тільки їх приносили. Одного дня кремезний протестувальник запитав навіть про японську поезію. За нашими спостереженнями, книга на Майдані, передусім, відігравала велику психологічно-розвантажувальну роль, а потім вже інформаційну та просвітницьку. Один з наших постійних відвідувачів, молодий хлопець, якось сказав, що взяв у нас свої улюблені книги, поставив біля свого спального місця і почувається тепер наче вдома.

Найкраще це засвідчують інтерв'ю, записані тієї зими в Українському домі:

Настя Макаренко, волонтер Бібліотеки Майдану: «Якби відчула, що людям на Майдані було на той час не до книжок, то не стала би навіть витрачати свого часу. Та очі перших наших читачів говорили самі за себе: люди були вже настільки виснажені й втомлені протистояннями, що поява бібліотеки, як простору у певній мірі духовного, виявилася не просто на часі, а… явищем життєво необхідним. І

загалом, поява бібліотеки ще раз засвідчила, що революцію творила справжня еліта української нації, люди освічені та небайдужі… Пам'ятаю багатьох: запам'яталося чиєсь обличчя, когось пам'ятаєш по імені, а когось – за книгою. Та найчастіше пригадується один із перших наших читачів – маленький Михайлик. Нам вже на той час кияни поприносили багато дитячих книжок, і ми навіть встигли створити кілька поличок з дитячою літературою. Саме Михайлик і став першим їх відвідувачем» (неопубліковане інтерв'ю для ресурсу Читомо).

Владислава Осьмак, волонтер Бібліотеки Майдану: «Ця бібліотека, створена волонтерами для волонтерів, є кращим доказом того, що на Майдані йдеться не про гроші, не про тіло і навіть не про душу, а про ДУХ. Тут це дуже добре видно. І цього достатньо, аби насправді зрозуміти, що відбувається. Хоча кількість людських жертв поки йде на одиниці – психологічно ми на війні і цей простір – це противага. І окрім того ми гарантуємо живе спілкування, посмішку, жарт. Це ще й кабінет психологічного розвантаження окрім усього іншого.

У бойових умовах ця бібліотека – місце, де люди відпочивають і насичують душі. А якщо це має такий попит за таких обставин – це прекрасний симптом. Це вказує на те, що все, що відбувається – відбувається правильно» [17].

25-річна Мар'яна і 17-річна Марічка з міста Бурштин Львівської області. Вони – щойно з вулиці: забігли в Українській дім погрітися і випадково побачили бібліотеку: «А що, можна звідси взяти щось почитати?». Почувши ствердну відповідь, жвавішають. «Щось би психологічне почитати», – звертається одна з них до чергової і вони разом швидко водять долонями по корінцях, шукають. Вважають ідею з бібліотекою – «бомбезною» і радіють, що нині перед сном зможуть щось почитати, бо після насиченого роботою дня не завжди вдається заснути відразу. Зрештою, свій вибір дівчата зупиняють на Зиґмунді Фрейді «Толкование сновидений» і книжці Тараса Прохаська «НепрОсті» [17].

Дмитро, студент 18 років: «Прихожу сюди другий день поспіль і дуже цікаво помітити, що тут книжки інтелектуального спрямування. Учора взяв два томи видатного економіста» [7].

Ігор, Одеська обл.: «Брав молитовник. Допомагає духу. Бо ми тут стоїмо духом» [7].

Протестувальник Андрій з Кривого Рогу читає книгу про історію запорозьких козаків: «Вони були вільними людьми і ми намагаємося ними стати» [5].

Сюжети про Бібліотеку Майдану окрім українських каналів знімали казахське телебачення, італійське. «І в усіх очі на лобі: от навіжені! У них стріляють, газом труять, а вони по книжки у чергу стають!» [9].

Книжки з нашої бібліотеки отримували й поранені хлопці у лікарнях. Час від часу приходили медпрацівники і брали для них літературу. Зазвичай хлопці висловлювали побажання щодо того, які книги хочуть почитати. Коли потрібної книги не було, спрацьовувало висловлене на Фейсбук-сторінці бібліотеки прохання: за кілька годин (а інколи й швидше) потрібне видання вже приносили.

Слідом за книгами у просторі Бібліотеки Майдану, на прохання протестувальників, з'явилися шахи та шашки і навіть окремий столик для гри, за яким завжди було людно.

Революційна читальня виконувала і роль культурно-просвітницького центру. Тут організовувались зустрічі з українськими авторами, музично-поетичні вечори та культурознавчі лекторії. Впродовж зими – початку весни до Українського дому з виступами завітали Василь Шкляр, Юрій Андрухович, Антін Мухарський, Ірена Карпа, Сашко Лірник, Міла Іванцова, Лев Скоп та ін. Постійно розповідала майданівцям про Київ волонтер Бібліотеки, києвознавець Владислава Осьмак.

Сьогодні це може здаватися дивним, але в Українському домі була навіть конкуренція за час та простір між різними ініціативами (Бібліотекою Майдану з її музично-поетичними чи авторськими вечорами, Відкритим університетом Майдану з його лекціями, студентською спілкою, яка демонструвала кінофільми). Дійшло навіть до того, що комендатурі Українського дому довелося спеціально збирати представників цих спільнот, аби вирішити питання послідовності наповнення простору Українського дому інтелектуальним продуктом!

Звісно, цілодобова діяльність Бібліотеки Майдану забезпечувалася силами відданих і активних волонтерів. За час нашої роботи їх було чимало. Хтось мав змогу поділитися своїм часом разово, хтось залишався на більш тривалий період, хтось пройшов разом з Бібліотекою увесь шлях. Однаково хочеться подякувати усім! На превеликий жаль, не збереглася інформація про всіх волонтерів-бібліотекарів. Звичайно, ми мали зошита, до якого

записували бажаючих допомагати та їх контакти, проте ці записи з міркувань безпеки були знищені під час наступу спецпризначенців 18 лютого. І все-таки багатьох ми пам'ятаємо, зокрема це: Анжеліка Зозуля, Надія Клос, Нікіта Ігнатюк, Тетяна Лозниця, Вікторія Карпенко, Богдан Мартиненко, Міла Іванцова, Галина Іванцова, Тетяна Мороз, Наталія Євченко, Настя Макаренко, Ірина Черновол, Владислава Осьмак, Ярослава Дмитрук, Світлана Пічкур, Маргарита Кузнецова, Анна Геращенко, Анна Яненко, Антон Корвін-Піотровський та інші.

20-річний Богдан приїхав на Майдан із Дніпропетровська. Він і барикади будував, і на варті стояв, але коли завітав до Українського дому і побачив Бібліотеку, зрозумів, що саме тут його місце. Так він став головним бібліотекарем. Юнак і днював, і ночував біля шаф із книжками: «Там, на барикадах, від мене користі було не надто багато, хоча я старався, а тут я роблю те, що мені подобається і те, що я, схоже, вмію», – усміхається хлопець. І додає: «Я дуже люблю читати» [17].

Аня приїхала з Харкова. Їй хотілося бути корисною, і вона залишилася волонтером: «Ідея бібліотеки на барикадах – супер! Дуже багато людей приходять саме з барикад, і рівень людей тут вищий за середній – вони цікавляться історичними книжками, сучасною прозою і поезією, класикою. Це викликає суспільний інтерес і надихає інших людей бути корисними – принести книжку. Ця ідея об'єднує людей» [17].

Волонтер Тетяна у мирному житті займалася міжнародним маркетингом: «Я потрапила на три найактивніші дні – п'ятницю, суботу і неділю. Тисячі три книжок точно принесли за ці дні. Частину ми запакували в коробки й відправили в сільські бібліотеки, бо все на полицях не поміщається вже, а розширюватися безмежно ми не можемо. Стараємось, щоб на полицях була різноманітна література і щоб були ті книжки, які люди запитують. Люди насправді різні приходять сюди, але, як правило, це люди які мають непогану освіту і загалом непогано орієнтуються в своїх смаках» [17].

Нікіта, майданівець з Дніпра:«Я побачив Віктора і Інну [Бісовецьких]. Вони розкладали книжки. Ми з другом [Богданом] вирішили їм допомогти. Потім кількість книжок збільшувалась. Нам подарували полички для книжок. Я залишився тут. Були моменти, коли ми казали: «Зачекайте, ми не встигаємо приймати книжки». Шкляр приніс цілу коробку книжок. Сказав, що хоче бачити їх у сільських бібліотеках» [17].

Хлопці Богдан і Нікіта фактично жили в бібліотеці. Решта волонтерів, зазвичай, домовлялися про чергування так, аби забезпечити присутність упродовж усього дня. На вечірні години – більш активний час – приходило більше волонтерів. По кілька людей чергувало впродовж цілого дня по вихідних, особливо – у неділю. Волонтери не лише допомагали розбирати, штампувати книги, сортувати їх та розставляти по полицях. Не менш важливим було живе людське спілкування. Досить скоро до нас стали приходити ще й як до добрих сусідів – позичити ножиці, папір, скотч, ручку, голку з ниткою, допомогти порадою, запитати як дістатися за потрібною адресою тощо. У Бібліотеці Майдану багато хто насправді почувався як вдома. Навіть набагато спокійніше, ніж в цей час у своїй квартирі.

Активно, напружено, з відчуттям та розумінням потрібності того, що робиш, ми працювали до 18 лютого, аж поки до Українського дому не вдерлися спецпризначенці. Звісно, з Бібліотеки вдалося винести лише деякі речі. Всі книги залишилися на полицях. І за неповних дві доби Бібліотека Майдану була повністю розтрощена.

Проте вже 21 лютого ми відновили свою роботу. Ось як про цей день розповідає Настя Макаренко: «Дуже запам'яталося 21 лютого. Саме тоді Бібліотека пережила своєрідну реінкарнацію після погрому, який тут влаштували силовики, захопивши напередодні УкрДім. Частину книжок пороззкрадали, сотнями книги просто валялися на підлозі – брудні, потоптані, розірвані, на сторінках проглядалися відбитки від чобіт. Та коли волонтери почали відновлювати Бібліотеку, була відверто здивована реакцією людей навколо: вони допомогали та настільки раділи, що Бібліотеку частково вдалося вберегти й вона відновлюється, так і чулося щодесять хвилин «Слава Богу! Бібліотека оживає». Саме тоді прийшло ще більш глибоке усвідомлення того, наскільки те все є справді важливим для протестуючих на Майдані» [Неопубліковане інтерв'ю для ресурсу Читомо].

Варто також сказати про деякі символи Бібліотеки Майдану. Окрім вже згаданого штампу та вишитої картини, Бібліотека мала розписану каску з відповідним написом, залізний щит, дерев'яну булаву. А згодом з'явилися, спеціально виготовлені нашими друзями з Пошти Майдану, конверт і листівка.

Після згортання активної фази діяльності на Майдані Бібліотека продовжила свою роботу зі збирання книжок в Українському домі. Навесні на-

ми був започаткований проект пам'яті Героїв Небесної Сотні. Ідея полягала у тому, аби відправити до бібліотек сіл чи містечок, з яких походили Герої Небесної Сотні, певну кількість книг зі штампом Бібліотеки Майдану на вшанування пам'яті про загиблих. Було вирішено, що це мають бути, переважно, нові книги з актуальної тематики. З цією метою та з метою промоції Бібліотеки ми протягом 2014 р. брали участь у масштабних книжкових виставках (Книжковий Арсенал, Книжкові Контракти у Києві, Форум видавців у Львові, Берлінський Міжнародний літературний фестиваль). На цих заходах активно презентувалася Бібліотека Майдану та продовжувався збір книг. Варто відмітити, що переважна більшість видавництв схвально ставилася до наших прохань і безкоштовно ділилася книжками.

Важливо зазначити, що у цей же період розпочався збір книг відповідної тематики для майбутнього Музею Майдану та колекції книг про події Майдану – «Майдан у книжках».

Восени 2014 р. нам надали у тимчасове користування невеличке приміщення у підвалі Українського дому, куди й були перенесені книги (після згортання Бібліотеки книги зберігалися у приміщенні Музею історії міста Києва на 4 поверсі Українського дому). У цьому неопалюваному приміщенні ми пропрацювали понад рік, переважно по вихідних, вже силами лише 2–3 волонтерів. Черговий раз розібрали наявні книги, сформували кілька десятків посилок для відправлення в рамках проекту пам'яті Героїв Небесної Сотні, виокремили книги для майбутнього Музею, передавали книги у бібліотеки Сходу України, у військові шпиталі, переселенцям.

У листопаді 2014 р., до річниці Майдану, був здійснений проект «Майдан у книжках» – у вигляді книжкової інсталяції з понад 60 книг, присвячених Революції Гідності. Спочатку це дійство відбувалося в Українському домі, а потім – у Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара» в рамках виставкового проекту «Творчість свободи: (р)еволюційна культура Майдану». У цьому просторі з листопада 2014 р. по січень 2015-го пройшли також презентації декількох книг з колекції.

У лютому 2016 р. керівництво Українського дому відмовило Бібліотеці Майдану у подальшому використанні їхнього приміщення. Книги, які призначалися для майбутнього Музею та артефакти бібліотеки були перевезені до «Музею Івана Гончара», а решту книг (доволі велику кількість) ми передали Благодійному фонду «З країни в Україну» для використання у просвітницьких цілях.

Статистика Бібліотеки Майдану за період з січня 2014 по лютий 2016 р.:

- зібрано книжок – близько 20 тис.;
- читацька аудиторія – понад 5 тис.;
- кількість бібліотек, яким відправлені книги, – близько 250 (у т. ч. приблизно 70 бібліотек сіл та містечок, з яких походили Герої Небесної Сотні).

До кожної коробки з книжками, відправленої до бібліотек на пошану Героїв Небесної Сотні, вкладався лист у якому, зокрема, зазначалося:

«На честь наших Героїв, які віддали своє життя, виборюючи кращу долю для України, і віднині навіки зараховані до числа Небесної Сотні, ми передаємо у дарунок вашій бібліотеці книги, зібрані доброчинцями на заклик революційної Бібліотеки Майдану».

Навесні 2014 р. волонтери мріяли, що невдовзі Бібліотека Майдану стане частиною майбутнього Музею. Мрії збуваються! З кінця 2016-го бібліотека, яка тепер має власну назву «Бібліотека Музею Майдану», є підрозділом Національного Меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні –

Музею Революції Гідності. Частина книжок, зібраних Бібліотекою, стала основою бібліотечного фонду Музею. У тому числі окрема колекція «Майдан у книжках», яка станом на початок 2019 р. налічує більше 160 найменувань. Ми щиро дякуємо усім, хто долучився до формування цієї колекції!

Упродовж 2017–2018 рр. Бібліотека Музею Майдану взяла участь у двох Книжкових арсеналах, Форумі видавців у Львові (з презентацією доповіді «Революційна читальня Бібліотека Майдану» на конференції Української бібліотечної асоціації у рамках Форуму). За цей час поглибилася співпраця з видавництвами, значно зросла колекція «Майдан у книжках». На сьогодні фонд Бібліотеки налічує близько 800 од. Наприкінці квітня 2018 р. Музей отримав тимчасове офісне приміщення, і у нас нарешті з'явилася можливість розпочати опрацювання книг. Особливістю фонду Бібліотеки Музею Майдану є те, що в продовження традиції, започаткованої Майданом, переважна більшість книжок отримані у дарунок і багато з них мають дарчий напис.

Найближчим часом плануємо працювати, переважно, на задоволення внутрішніх потреб Музею, але радо вітатимемо заінтересованих дослідників. Наразі Музей починає проводити заходи (у т. ч. книжкові презентації) у своєму невеличкому інформаційно-виставковому центрі, розташованому у Будинку профспілок. У подальшому, після зведення приміщення Музею, Бібліотека запрацює у повну силу: зросте її присутність у суспільному просторі, активізується експозиційна робота, стануть постійними літературні зустрічі з авторами, презентації книг, відкриті читання та дискусії, проведення відкритих просвітницьких заходів тощо.

Бібліотека Майдану – це справжня соціальна інновація, яка витворилася в умовах Революції і встигла засвідчити свою суспільну необхідність. Історія Бібліотеки Майдану – це не просто історія про книжки, адже книжки для багатьох були способом вибудовувати довіру, задовольняти запит на об'єднання через культуру й мистецтво. Це також історія про те, чого можна досягти, коли в одній точці, в одному фізичному просторі сходяться люди зі спільними цінностями, об'єднуючими ідеями.

Список бібліографічних посилань

1. EuroMaidan Tour : Part 6 – Library. Відеопроект Даші Цимбалюк. URL: https://www.youtube.com/watch?v=VRij32tlQmQ&list=UU5x4YZqGAUXL8lTfscLyyzA

2. Honor bright / Чесне слово / Честное слово. Відео-ролик «Вавилон13». URL: https://www.youtube.com/watch?v=JJAeySusdlg

3. Sherrin Frances. Maidan Library : The Emergence of a Protest Library within Ukraine's Revolution of Dignity. Vol. 52, No. 2, Pacific Coast Philology (2017), pp. 314–323.

4. Waldie, Paul. «The Globe in Kiev: Ukrainian Opposition Movement Has its Own Library». URL: https://translate.google.com/translate?sl=en&tl=uk&js=y&prev=_t&hl=ru&ie=UTF-8&u=https%3A%2F%2Fwww.theglobeandmail.com%2Fnews%2Fworld%2Fthe-globe-in-kiev-ukrainian-opposition-movement-has-its-own-library%2Farticle16599200%2F&edit-text

5. Библиотека Евромайдана: что читают отважные революционеры. Сюжет ICTV. URL: https://www.youtube.com/watch?v=QMLwAZssaTU

6. Библиотека Майдана. Канал 16/12 (Казахстан). URL: https://www.youtube.com/watch?v=NV7Grz4ekYw

7. Бібліотека Євромайдану: етажерки замість барикад. URL: https://life.pravda.com.ua/culture/2014/01/31/150643/

8. Бібліотека Майдану – книжки за чесне слово. URL: http://eastbook.eu/ua/2014/03/country-ua/ukraine-ua/biblioteka-maidanu/

9. Бібліотека Майдану вже зібрала понад дві тисячі книжок. URL: http://www.theinsider.ua/art/52f0f03f93b47/

10. В бібліотеці Майдану попит на Ніцше, Канта і українську художню літературу. URL: http://gazeta.ua/articles/culture/_v-biblioteci-majdanu-popit-na-nicshe-kanta-i-ukrayinsku-hudozhnyu-literaturu/539805

11. В захопленому «Українському домі» запрацювала Бібліотека Майдану. Сюжет Громадського ТБ. URL:https://www.youtube.com/watch?v=3VwRulKv-F8

12. В Українському домі відкрито публічну «Бібліотеку Майдану».Телеканал Ятрань. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_-Z-UIaAC34

13. В Українському Домі волонтери формують бібліотеку. URL:http://tsn.ua/video/video-novini/v-ukrayinskomu-domi-volonteri-formuyut-biblioteku.html

14. В'ячеслав Брюховецький: Якби був студентом – стояв би на барикадах. URL: http://www.umoloda.kiev.ua/number/2415/180/85933

15. Євромайдан зібрав рекордну колекцію книг в Українському домі. Сюжет телеканалу 24. URL: https://www.youtube.com/watch?v=hcd_jXy033g

16. Люди Майдану. Хроніка. К. : День, 2014.

17. На баррикадах – з книжкою. URL: http://litakcent.com/2014/02/04/na-barykadah-z-knyzhkoju-foto/.

18. Обратная сторона Майдана. URL: http://ipress.ua/ru/ljlive/obratnaya_storona_maydana_50102.html

19. После захвата «беркутовцами» Украинского дома из нашей библиотеки исчезли… детские книги. URL: https://fakty.ua/177708-kogda-berkutovcy-zahvatili-ukrainskij-dom-v-kotorom-my-sozdali-biblioteku-iz-nee-ischezli-detskie-knigi

References

1. EuroMaidan Tour: Part 6 – Library. Videoproekt Dashi Tsymbaliuk [Video project by Dash Tsimbalyuk]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=VRij32tlQmQ&list=UU5x4YZqGAUXL8lTfscLyyzA [In Ukrainian].

2. Honor bright / Chesne slovo / Chestnoe slovo. Video-rolyk «Vavylon 13» [Video «Babylon 13»]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=JJAeySusdlg. [In Ukrainian].

3. Frances, Sherrin (2017). Maidan Library: The Emergence of a Protest Library within Ukraine's Revolution of Dignity. *Pacific Coast Philology*, 52(2), 314-323.

4. Waldie, Paul. «The Globe in Kiev: Ukrainian Opposition Movement Has its Own Library.» Retrieved from https:// translate.google.com/

translate?sl=en&tl=uk&js=y&prev=_t&hl=ru&ie=UTF-8&u=https%3A%2F%2Fwww.theglobeandmail.com%2Fnews%2Fworld%2Fthe-globe-in-kiev-ukrainian-opposition-movement-has-its-own-library%2Farticle16599200%2F&edit-text

5. Biblioteka Evromaidana: chto chitaiut otvazhnye revoliutsionery. Siuzhet ICTV [Euromaidan Library: what the brave revolutionaries are reading. ICTV plot]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=QMLwAZssaTU [In Russian].

6. Biblioteka Maidana. Kanal 16/12 (Kazakhstan) [Library of Maidan. Channel 16/12 (Kazakhstan)]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=NV7Grz4ekYw [In Russian].

7. Biblioteka Yevromaidanu: etazherky zamist barykad [Library of EuroMaydan: shelves instead of barricades]. Retrieved from https://life.pravda.com.ua/culture/2014/01/31/150643/ [In Ukrainian].

8. Biblioteka Maidanu – knyzhky za chesne slovo [Library of the Maidan – books for the honest word]. Retrieved from http://eastbook.eu/ua/2014/03/country-ua/ukraine-ua/biblioteka-maidanu/ [In Ukrainian].

9. Biblioteka Maidanu vzhe zibrala ponad dvi tysiachi knyzhok [The Maidan Library has already collected more than two thousand books]. Retrieved from http://www.theinsider.ua/art/52f0f03f93b47/ [In Ukrainian].

10. V bibliotetsi Maidanu popyt na Nitsshe, Kanta i ukrainsku khudozhniu literaturu [In the library of Maidan demand for Nietzsche, Kant and Ukrainian fiction]. Retrieved from http://gazeta.ua/articles/culture/_v-biblioteci-majdanu-popit-na-nicshe-kanta-i-ukrayinsku-hudozhnyu-literaturu/539805 [In Ukrainian].

11. V zakhoplenomu «Ukrainskomu domi» zapratsiuvala Biblioteka Maidanu. Siuzhet Hromadskoho TB [The Maidan Library worked in the enthusiastic «Ukrainian House». The plot of the Public TV]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=3VwRulKv-F8 [In Ukrainian].

12. V Ukrainskomu domi vidkryto publichnu «Biblioteku Maidanu». Telekanal Yatran [The public library «Maidan Library» was opened in the Ukrainian House. Telekanal Yatran]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=_-Z-UIaAC34 [In Ukrainian].

13. V Ukrainskomu Domi volontery formuiut biblioteku [13. At the Ukrainian House volunteers form a library]. Retrieved from http://tsn.ua/video/video-novini/v-ukrayinskomu-domi-volonteri-formuyut-biblioteku.html [In Ukrainian].

14. Briukhovetskyi, Viacheslav. Yakby buv studentom – stoiav by na barykadakh [Vyacheslav Bryukhovetsky: If there was a student – would stand on the barricades]. Retrieved from http://www.umoloda.kiev.ua/number/2415/180/85933 [In Ukrainian].

15. Yevromaidan zibrav rekordnu kolektsiiu knyh v Ukrainskomu domi. Siuzhet telekanalu 24 [Euromaidan collected a record collection of books in the Ukrainian House. Plot Channel 24]. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=hcd_jXy033g [In Ukrainian].

16. (2014). Liudy Maidanu. Khronika [People to Maidan. Chronicle]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

17. Na barrykadakh – z knyzhkoiu [On the barricades – with a book]. Retrieved from http://litakcent.com/2014/02/04/na-barykadah-z-knyzhkoju-foto/ [In Ukrainian].

18. Obratnaia storona Maidana [The back side of Maidan]. Retrieved from http://ipress.ua/ru/ljlive/obratnaya_storona_maydana_50102.html [In Russian].

19. Posle zakhvata «berkutovtsamy» Ukraynskoho doma iz nashei biblioteki ischezli… detskie knihi [After the capture of the Ukrainian house by «Berkut» from our library disappeared... children's books]. Retrieved from https://fakty.ua/177708-kogda-berkutovcy-zahvatili-ukrainskij-dom-v-kotorom-my-sozdali-biblioteku-iz-nee-ischezli-detskie-knigi [In Russian].

Viktoriia Kolesnikova,

PhD, the chief of the scientific library of the Institute of archaeology of NASU, Senior Research Fellow of the National Memorial to the Heavenly Hundred Heroes and Revolution of Dignity Museum (Kyiv, Ukraine)

MAIDAN LIBRARY: THE WAY FROM THE REVOLUTIONARY READING ROOM TO THE LIBRARY OF THE MUSEUM OF THE REVOLUTION OF DIGNITY

Maidan Library is a public initiative that originated within the walls of the Ukrainian House on January 26, 2014, as a «place of mind». The goal was to be a place on the Maidan where people read, think, speak and renew spiritually.

The initiative of a few volunteers to do a good thing for the people on the barricades developed into a unique social and cultural phenomenon that has united the entire country. From the earliest days the Library received spirited support from both the peaceful protesters, and from Kyiv people which actively were bringing to the Ukrainian House a huge ammout of books.

In fact, at once the Library has become a nationwide platform for the collection and sending of literature, with charitable movement «100 books for rural libraries" involvement. During 6 months of active work has been received as a gift from the citizens, publishers and authors over 20 thousands of books. There were thousands of books sent to rural libraries throughout Ukraine, including cities from where came Heroes of Heaven Hundreds (Nebesna Sotnia). The total number of libraries are – 250.

From the first days of beginning Maidan Library became a cultural and educational space were musical and poetic readings, cultural lectures and meetings with famous Ukrainian writers happen (at that time the Library visited Vasyl Shkliar, Yuriy Andruhovych, Antin Muharsky, Irena Karpa, Sashko Lirnyk, Mila Ivantsova, Lev Skop etc.).

Now the Maidan Library is a part of the National Memorial to the Heavenly Hundred Heroes and Revolution of Dignity Museum

The Maidan Library format that has risen in terms of Revolution, testified to it social necessity and the establishment of new values.

K e y w o r d s: Maidan Library, books, cultural space, volunteers.

Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine.
National Museum of the Revolution of Dignity.
12, Heroiv Stalinhrada avenue, Kyiv, 04210, Ukraine
e-mail: bibliarch@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 28.03.2019 р.

Світлана Ляшко,
канд. історичних наук, провідний науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
62, вул. Володимирська, м. Київ, 01033, Україна

Представлення універсального знання про Україну та її народ: від XI ст. до доби Інтернету

Рецензія на книгу: **Наталія Черниш. Нариси з історії української енциклопедичної справи.** Львів : ЛА «Піраміда», 2018. 348 с.

Щойно побачила світ книга «Нариси з історії української енциклопедичної справи». Її авторка – Наталія Іванівна Черниш, кандидат філологічних наук, відомий фахівець з питань української видавничої справи, бібліології, українського і світового енциклопедичного книговидання, культури книги, історії вітчизняного друкарства, редакторської та видавничої діяльності. Високий професійний фах Н. І. Черниш в означених напрямах наукової діяльності засвідчено в численних монографіях, статтях, підручниках та багаторічною викладацькою працею в Українській академії друкарства.

У вступному слові «Від видавництва» наголошується на значенні всебічного відтворення подій минулого задля оцінки попереднього набутку, переосмислення досвіду попередників, персоніфікування цього культурного явища та окреслення історичної перспективи українського енциклопедичного книговидання.

Слова Івана Огієнка про неординарні, талановиті особистості, котрі складали оригінальну, яскраву культуру українського народу, винесені в епіграф, є гарною історико-культурною візитівкою до головної теми, яка виводить читача на центральну інтенцію начерків – дослідження історичних етапів становлення і розвитку енциклопедичної справи в Україні, досвіду, нагромадженого видавничими колективами, та персонального доробку осіб, причетних до створення енциклопедій.

Композиційно простір книги, що рецензується, складається з глав-нарисів, самостійних за ідейним, тематичним та фактичним матеріалом. У них Н. І. Черниш розглядає історію української енциклопедичної справи від XI ст. і до сьогодення крізь призму епістемологічного і соціокультурного феномена енциклопедії. Формування і розвиток української енциклопедичної традиції аналізується в суспільно-політичному і культурному контекстах історичних епох, а також через постаті їх творців.

Послідовність тематичних нарисів відповідає принципу: просуватися вперед можна лише відштовхуючись від того, що вже було досягнуто. У центрі кожного з нарисів – один або кілька сюжетів, знакових для конкретного історичного періоду, навколо яких концентруються усі найвиразніші наукові здобутки часу та їх творці-деміурги. Це предтечі енциклопедій – ізборники, азбуковники, перший друкований довідник «Лексикон словенороський» Памви Беринди, «Синопсис» (XI–

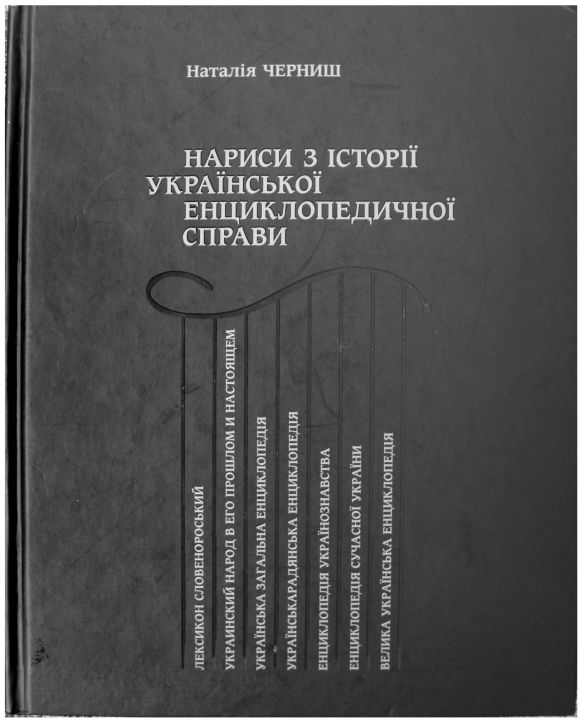

XVII ст.; нарис перший); «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (1914, 1916; нарис другий), «Українська загальна енциклопедія» (1930–1935; нарис третій); «Українська радянська енциклопедія» (1930–1934, нарис четвертий); «Енциклопедія українознавства» (ЕУ–1, ЕУ–2, 1949–1994), енциклопедії, підготовлені українською діаспорою; нарис п'ятий); «Українська радянська енциклопедія» 1944–1947 рр., «Українська радянська енциклопедія» М. Бажана, «Велика Українська енциклопедія» (нарис шостий).

«Велика українська енциклопедія» (нарис шостий) та «Енциклопедія сучасної України» (нарис сьомий) народилися у XXI ст. в незалежній Українській державі і стали невід'ємним складником національного інформаційного простору. Два останні сюжети відповідають на сучасні виклики – чи замістить ера технічної революції друковане енциклопедичне видання? Чи потрібна енциклопедія в книжковому вигляді в епоху постійно зростаючих інформаційних запитів, коли в рази швидше можна отримати необхідну інформацію через Інтернет?

© С. Ляшко, 2019

Крок за кроком у нарисах розкриваються шляхи, якими на теренах України поширювалися універсальні знання про український народ, відомих людей минулого, про різні сфери українського життя, накопичувався досвід розроблення українознавчої тематики, акумулювалися фактологічні відомості, вдосконалювалися форми подання матеріалу, організаційні і методичні підходи, які склали важливу і необхідну передумову розвитку українознавчої та україномовної енциклопедії світового зразка.

У кожному з нарисів Н. І. Черниш акцентує увагу на антропологічному аспекті енциклопедичної справи. Вони насичені іменами представників української інтелектуальної еліти, носіями фундаментальних наукових знань, пропагандистами України і українства у вітчизняних і авторитетних зарубіжних енциклопедіях, ідеологами і організаторами цих проектів (І. Франко, Ф. Вовк, В. Кубійович, І. Раковський, М. Скрипник, З. Кузеля, М. Бажан та ін.).

Чи не вперше в українській історіографії нариси праці (другий – п'ятий) супроводжуються додатками у вигляді 69 біографічних довідок щодо ідеологів, організаторів, авторів матеріалів, видавців довідкової літератури. Вони містять неоціненні відомості про кілька поколінь організаторів і дієвих осіб, причетних до започаткування й розвитку української енциклопедичної справи, про носіїв видавничих традицій – редакторів, видавців, науковців, які були здатні на підготовку сучасного і максимально інформативного, на той час, загального збірника про минуле й сьогодення України.

Водночас, на нашу думку, до персональних довідок варто було б внести відомості про участь зазначених осіб у конкретних енциклопедичних проектах, про їх безпосередній внесок у наукову, науково-методичну, організаційно-видавничу діяльність. Це б створило предметнішу картину передачі традицій через комунікатиційні зав'язки між поколіннями, між східними теренами України і Галичиною, між Україною і Європою. Наприклад, А. Ю. Кримський був причетний до видання «Украинский народ в его прошлом и настоящем», підготовки перших українських довідкових видань Української академії наук – Біографічного словника, «Енциклопедичного словника», «Української радянської енциклопедії» під редакцією М. Скрипника; П. Я. Стебницький був серед організаторів видання «Украинский народ в его прошлом и настоящем», керівничим і редактором відділу у Комісії Біографічного словника та керівником «Енциклопедичного словника» ВУАН; М. П. Василенко очолював відділ в Комісії Біографічного словника, відділ історії в Комісії з підготовки «Енциклопедичного словника» ВУАН, залучався до підготовки першого видання «Української радянської енциклопедії». Кожен зі згаданих науковців готував українознавчі статті для «Энциклопедического словаря» Ф. Брокгауза і І. Ефрона та інших довідкових видань.

Авторка свідомо уникає зайвої деталізації, що відповідає обраному жанру. Логіка побудови нарисів ґрунтується на визначальних для української енциклопедичної справи виданнях, соціально-культурних, політичних особливостях історичних епох та науково-організаційних проблемах, їх рішеннях, людських ресурсах, причетних до проектів. Саме в цьому полягає пізнавальна цінність книги. Нарисова конструкція дає змогу читачеві сприймати книгу частинами. Видання багате корисною історичною, фактологічною, персонологічною інформацією, а також низкою цікавих авторських спостережень.

Варто відзначити гармонійну єдність змісту книги, вдало сформованого науково-довідкового апарату (передмова, додатки, покажчики, списки літератури), сучасного дизайнерського оформлення (оригінальне компонування простору сторінок та розворотів, фахово підібрані ілюстративний ряд, кольори, шрифт) та доброякісного поліграфічного виконання.

Як кожна цікава книжка «Нариси з історії української енциклопедичної справи» спонукають до дискусії. З нашого погляду, було б доречним у контексті процесів національного державотворення присвятити окремий нарис ініціативі Української академії наук щодо створення українознавчого «Енциклопедичного словника» та першого «Біографічного словника діячів українського народу й української землі», які поклали початок вітчизняної довідкової справи як державної.

25-томний «Енциклопедичний словник» (1920–1930) замислювався як українознавчий науковий довідник теоретичного і практичного спрямування, пристосований до нової дійсності, адресувався найширшим колам читачів. В окремому позачерговому томі під назвою «Україна» передбачалося висвітлити все «життя України з усіх його сторін, в усіх процесах і явищах». З часом ця ідея була успішно реалізована в УЗЕ (1930–1935; окремий розділ «Україна», Т. 3, с. 361–1000). Комісія «Енциклопедичного словника» зібрала під своїм началом представників майже трьох поколінь науковців, поєднаних попереднім досвідом і традицією колективної праці (словникові комісії Старої (Київської) громади під керівництвом В. Б. Антоновича (1890-ті рр.), «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (1914, 1916), Постійна комісія для складання Біографічного словника українських діячів. 1918–1933). Її робота супроводжувалася визначенням ідейних засад, теоретико-методичним та організаційним забезпеченням. Задум і підготовка «Енциклопедичного словника» та «Біографічного словника діячів українського народу й української землі» засвідчує сорокарічну тяглість української довідкової традиції, початок нового за своєю сутністю, змістом і тематикою напряму науково-практичної діяльності як державної справи.

На завершення хочеться подякувати шановній Наталії Іванівні Черниш за цікаву за змістом книгу нарисів, об'єднаних навколо минулого й сьогодення української енциклопедичної справи.

Семінар «Стандартизація бібліотечної діяльності»

15 лютого 2019 р. співробітники відділу теорії та методології бібліотечної справи Інституту бібліотекознавства НБУВ спільно з Державною науково-технічною бібліотекою України на базі Національної бібліотеки України імені В. І Вернадського провели семінар для мережі науково-технічних бібліотек та бібліотек наукових установ НАН України «Стандартизація бібліотечної діяльності», в якому взяли участь понад 40 фахівців з провідних бібліотек та наукових установ України, зокрема Книжкової палати України ім. Івана Федорова, Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного та бібліотек наукових установ НАН України. Координувала проведення заходу провідний науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук **Г. І. Солоіденко**.

Роботу семінару відкрила директор Інституту бібліотекознавства, канд. іст. наук **О. М. Василенко** доповіддю «Інноваційні процеси бібліотечної діяльності в нових стандартах України». Вона торкнулася питання класифікації бібліотечних інновацій у контексті фундаментальних бібліотекознавчих досліджень та бібліотечної практики. Було, зокрема, наголошено, що технологічною базою реалізації інновацій у бібліотеці є інформаційно-комунікаційні технології. Водночас особливістю сьогодення бібліотек є наявність традиційних та електронних різновидів діяльності, гармонізація яких забезпечується нормативними документами, насамперед – стандартами, за якими також надається прагматична оцінка результатів інновацій, ефективності роботи бібліотеки тощо. Важливими у цьому контексті, наголосила доповідачка, є національні стандарти України, які набули чинності 01.09.2016 р., насамперед це ДСТУ ISO 2789:2016 (ISO 2789:2013, IDT) «Information and documentation – International library statistics. Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика». О. М. Василенко охарактеризувала основні аспекти оновлення термінології, методик обліку та визначення статистичних показників у бібліотечно-інформаційній системі відповідно до національного стандарту, зосередила увагу на специфіці організації обліку і статистики бібліотечного фонду, користувачів, формування показників відвідування та надання бібліотечно-інформаційних послуг.

Фахівець відзначила, що сучасний етап стандартизації бібліотечної справи в Україні характеризується упровадженням міжнародних стандартів ISO, які розробляються за активної співпраці Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) і Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA), за участю провідних бібліотек світу та ухвалюються на основі виробленого консенсусу. Проте обраний метод прийняття міжнародних стандартів в Україні не задовольняє бібліотечну спільноту і становить значну проблему, пов'язану з впровадженням стандартів ISO. З січня 2019 р., за поданням ТК 144 «Інформація і документація», національним органом стандартизації (ДП «УкрНДНЦ») визнані чинними 30 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними стандартами, прийнятими методом підтвердження, що означає виклад тексту англійською мовою. Такий підхід на практиці є неефективним, адже створюються перепони на шляху використання стандарту як у роботі окремої бібліотеки (під час розроблення методичних та інструктивних документів), так і при прийнятті важливих управлінських рішень на міжбібліотечному рівні.

Було охарактеризовано позицію Підкомітету із стандартизації ПК 4 «Бібліотечна діяльність» щодо упровадження міжнародних стандартів як національних «методом перекладу» та консолідації зусиль різних відомств у питанні фінансового забезпечення робіт зі стандартизації бібліотечно-інформаційної сфери, що є важливим чинником розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Завідувач відділу нормативно-технічних та промислових документів Державної науково-технічної бібліотеки України **Н. В. Бедзик** доповіла про Документний фонд стандартів ДНТБ України як систематизований масив нормативних документів, котрий корегується за офіційними відомостями про відміну, заміну, наявність змін та який має довідково-пошуковий апарат. Фонд складається з таких документів: національні стандарти (ДСТУ), міждержавні стандарти (ГОСТ), технічні умови, міжнародні стандарти, які не актуальні і використовуються як довідковий матеріал та інші. Доповідачка зауважила, що для надання методичної допомоги бібліотечним працівникам на базі фонду стандартів ДНТБ України відділ готує та видає бібліографічний покажчик «Стандарти з інформації, бібліотечної і видавничої справи». Його структура та зміст змінюються залежно від інформаційних потреб користувачів, наявності інформації. У планах ДНТБ України – створити текстову базу даних НД, яка підвищить ефективність нормативно-технічного забезпечення функціонування бібліотек, інформаційних, видавничих та архівних установ.

Головний бібліотекар НБУВ **Т. І. Клочок** і молодший науковий співробітник НБУВ **О. І. Посмєтна** у своїй спільній доповіді висвітлили питання обліку бібліотечного фонду в контексті сучасних нормативних документів. Зокрема було наголошено, що реалізація політики держави щодо інтеграції України в світове співтовариство вимагає адаптації національного інформаційного середовища до міжнародних стандартів і, перш за все, облікової інформації. Доповідачі зосередилися на сучасному тлумаченні бібліотечного фонду за міжнародними стандартами, який включає не тільки фізичну, а й віртуальну реальність; представили нову інструкцію «Облік документів, що входять до складу бібліотечного фонду

© А. Венідиктова, 2019

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», яка передбачає бібліотечний облік віддалених мережних документів; зупинилися на особливостях вилучення та списання документів бібліотечного фонду згідно з оновленими регламентуючими документами. Було вказано також про зміну періодичності проведення інвентаризації бібліотечних фондів з листопада 2014 р.

У доповіді старшого наукового співробітника НБУВ, канд. іст. наук **О. Г. Яковенко** «Організація та координація процесу впровадження національних стандартів з бібліотечної діяльності» йшлося про окремі аспекти діяльності органів стандартизації: ТК 144 «Інформація і документація» і його підкомітету 4 «Бібліотечна діяльність». Також порушувалося питання координаційної діяльності НБУВ щодо впровадження й розповсюдження міжнародних стандартів, яким надано статус національних, зокрема, ДСТУ ISO 2789:2016 (ISO 2789:2013, IDT) «Information and documentation – International library statistics. Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика», ДСТУ ISO 11620:2016 (ISO 11620:2014, IDT) «Information and documentation – Library performance indicators. Інформація та документація. Показники функціонування бібліотек», ДСТУ ISO 16439:2016 (ISO 16439:2014, IDT) «Information and documentation – Methods and procedures for assessing the impact of libraries. Інформація та документація. Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек». О. Г. Яковенко окреслила основні проблеми, які виникали в процесі робочого перекладу, підготовки словника термінів, розроблення науково-методичних рекомендацій до вищезгаданих стандартів.

Молодший науковий співробітник НБУВ **А. В. Венідиктова** визначила мету розроблення нового міжнародного стандарту ДСТУ ISO 16439:2016 «Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек», яка включає: стратегічне планування та інтегральний менеджмент якості бібліотек; порівняння бібліотечного впливу в часі між бібліотеками подібного типу і призначення; підвищення цінності бібліотек для навчання і наукових досліджень, освіти та культури, соціального та економічного життя. Доповідачка наголосила, що оцінювання впливу бібліотек у контексті міжнародного стандарту здійснюється на основі аналізу: статистичних даних показників функціонування бібліотек; вимірювання рівнів відповідності послуг очікуванням користувачів; опитувань (за допомогою анкет, інтерв'ю, фокус-груп та інших); спостережень. А. В. Венідиктова акцентувала увагу присутніх на основних труднощах під час оцінювання впливу бібліотек, а також зазначила, що впровадження системи оцінювання діяльності та впливу бібліотек ґрунтується на поєднанні статистичних даних, методики отримання яких закріплено у ДСТУ ISO 2789:2016 «Міжнародна бібліотечна статистика», показників якості та ефективності (ДСТУ ISO 11620:2016 Показники функціонування бібліотек)) та впливу бібліотек (ДСТУ ISO 16439:2016 «Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек»). Відповідно до своїх стратегічних програм, цілей та завдань бібліотеки повинні визначити найбільш вагомі для себе показники ефективності функціонування та методи оцінювання впливу.

Завідувач відділу державної стандартизації Книжкової палати України **Г. М. Плиса** торкнулася проблем оновлення нормативних документів з бібліотечно-бібліографічної діяльності. Вона зазначила, що основу нормативної бази, яка забезпечує повноцінне функціонування вітчизняної бібліотечної галузі, нині становлять нормативні документи (НД) різних рівнів: національні стандарти України – ДСТУ, національні стандарти України, через які впроваджено стандарти Міжнародної організації стандартизації (ISO) – ДСТУ ISO, національні стандарти України, через які впроваджено міждержавні стандарти (ГОСТ) – ДСТУ ГОСТ та чинні в Україні стандарти, розроблені до 1992 р., – ГОСТ. Проте стандартизації бібліотечної галузі й дотепер не приділяється належної уваги. Проблема полягає в тому, що в Україні за роки незалежності не було створено служби стандартизації в жодній національній чи державній науковій бібліотечно-бібліографічній установі. Сьогодні особливо актуальним є питання перевірки національних нормативних документів, розроблених та прийнятих як національні в попередні роки. Відповідно до положень ДСТУ 1.2:2015 «Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації», перевіряти національні нормативні документи потрібно принаймні один раз на п'ять років із дати набуття ними чинності або останньої перевірки. Метою перевірки національних стандартів є встановлення їх відповідності законодавству, потребам виробників і споживачів, рівню розвитку науки і техніки, інтересам держави, вимогам міжнародних і регіональних стандартів. Щороку ДП «УкрНДНЦ», котре виконує функцію національного органу стандартизації, готує план перевірки національних нормативних документів, оприлюднює його на офіційному веб-сайті та доводить до відповідних ТК. Г. М. Плиса наголосила, що для вирішення означених проблем вбачається необхідним проаналізувати стан нормативних документів із бібліотечної справи; визначити пріоритетні напрями (розроблення нових стандартів, перегляд чинних, розроблення змін до них); окреслити перспективи подальших досліджень.

Бібліотечні фахівці дійшли згоди у тому, що робота з упровадження нових стандартів із бібліотечної діяльності в Україні була б більш успішною за умови вирішення низки організаційних та фінансових проблем. Зокрема, за досвідом європейських країн, до фінансування робіт зі стандартизації бібліотечної справи в Україні слід активніше залучати різні як державні установи, так і громадські організації, серед яких Міністерство культури України, Інститут книги, НАН України, Українська бібліотечна асоціація та ін.

Учасники семінару-практикуму були одностайні в тому, що обговорення проблем стандартизації бібліотечної діяльності сприятиме підвищенню фахового рівня бібліотекарів, їх обізнаності щодо роботи окремих об'єктів національної стандартизації, впровадження нових нормативних документів у практичну роботу бібліотек, стимулюватиме розвиток бібліотечної справи в Україні.

Анна Венідиктова,
молодший науковий співробітник НБУВ